

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

**Filozofická fakulta
Ústav českých dějin**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Manuela Hrajnová

**Hudební život v Praze na sklonku 18. století na příkladu pobytů W.
A. Mozarta a L. v. Beethovena**

**Music Life in Prague at the end of the 18th Century on Example of
Stay W. A. Mozart and L. v. Beethoven**

2010

PhDr. Magdaléna Pokorná, CSc.

*Prohlašuji, že tuto bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně,
pouze s využitím pramenů a literatury, které na konci práce uvádím.*

Manuela Hrajnohová

.....

OBSAH

OBSAH	3
ÚVOD	4
1. PRAMENY A LITERATURA.....	6
1.1 Prameny	6
1.2 Literatura	9
2. HUDEBNÍ ŽIVOT V PRAZE NA SKLONKU 18. STOLETÍ	12
3. WOLFGANG AMADEUS MOZART A JEHO PRAŽSKÉ POBYTY	28
3.1 První návštěva Prahy (1787)	29
3.2. Uvedení Dona Giovanniho a druhý pobyt v Praze (1787)	37
3.3 Pražská zastavení v roce 1789	40
3.4 Korunovační opera a poslední pobyt v Praze (1791).....	41
3.5 Mozart a Praha po roce 1791	43
4. LUDWIG VAN BEETHOVEN A JEHO PRAŽSKÉ POBYTY	47
4.1 První návštěva Prahy (1796)	50
4.2 Druhý pobyt v Praze (1798)	57
4.3 Pražská zastavení 1811 a 1812	59
ZÁVĚR	62
RESUMÉ.....	66
SUMMARY	67
SEZNAM POUŽITÝCH PRAMENŮ A LITERATURY	68
I. Prameny	68
II. Literatura.....	68

ÚVOD

Tématem mé bakalářské práce je hudební život v Praze na sklonku 18. století. Jedná se o dobu, kdy byly celé Čechy v hudebním světě pojmem. Zvláště Praha žila v 18. století bohatým kulturním a hudebním životem, takže se řadila vedle Vídně a Paříže k největším hudebním centrům v Evropě. Hudba se provozuje ve školách, na městských a venkovských kůrech, zní mezi duchovními, muzicírují prostí lidé na venkově. Zejména ve šlechtických kruzích patří hudební vzdělání k dobrému tónu - oblíbené je domácí muzicírování, pořádání koncertů a vedení vlastního salonu, kam jsou zváni často přední umělci. Mezi ně patří i W. A. Mozart a L. van Beethoven. W. A. Mozart, který v Praze pobýval déle v letech 1787, 1789 a 1791, se v Praze pokaždé setkává s nadšeným ohlasem a jeho kult zde přetrvává dodnes. L. van Beethoven v Praze pobýval o něco později než W. A. Mozart, poprvé v roce 1796, avšak v pražských hudebních kruzích nezanechal takřka žádnou stopu. Přijetí obou umělců bylo odlišné a probíhalo za odlišných společensko - kulturních podmínek.

Analýza výše uvedené problematiky bude založena na studiu literatury a dobového tisku. Jejich přehled uvádím v první části práce. Následuje popis hudebního života v Praze na sklonku 18. století (se zřetelem k dění v celých Čechách). Specifická pozornost bude věnována hudbě v různých oblastech (kůry, školství, šlechtické kapely atd.), mecenášům a prostředí pražských salonů, divadelním a operním scénám, vkusu pražského publika. V další části bude práce soustředěna na dobové reflexe pobytů W. A. Mozarta a L. van Beethovena v Praze, na okolnosti jejich návštěv, na jejich přijetí pražskou kulturní obcí a společností.

Výsledkem práce bude analýza hudebního života v Praze na sklonku 18. století na příkladu návštěv W. A. Mozarta a L. van Beethovena. Pokusím se jejich návštěvy porovnat a najít možné příčiny jejich rozdílného přijetí.

Závěrem bych ráda poděkovala všem, kteří mi při psaní této práce pomohli. Velký dík patří vedoucí mé práce PhDr. Magdaléně

Pokorné, CSc. za cenné rady k metodice a obsahu práce a v neposlední řadě za vřelý přístup a trpělivost. Mnoha podnětnými připomínkami o hudebním životě v Praze koncem 18. století mi přispěla Doc. PhDr. Marta Ottlová z Ústavu hudební vědy FF UK. Za řadu poznatků o návštěvách W. A. Mozarta v Praze vděčím Mgr. Miladě Jonášové, PhD. z Kabinetu hudební historie Etnologického ústavu AV ČR. Děkuji také PhDr. Milanu Pospíšilovi, CSc. z Muzea Bedřicha Smetany za zájem o danou problematiku a čas, který mi věnoval. V neposlední řadě chci poděkovat své rodině za veškerou podporu, kterou mi během studia poskytovala.

1. PRAMENY A LITERATURA

1.1 Prameny

Pro studium hudebního života v Praze na sklonku 18. století představuje největší pramennou základnu dobový tisk. Ovšem zpravodajství o hudbě a hudebních událostech bylo v některých novinách a obdobích jen sporadické a okrajové. Některé události, o kterých víme z jiných pramenů, se v tisku neobjevují. Zprávy, které šly do tisku, nebyly ve většině případů ověřovány, proto se v nich často objevují chyby (např. ve jménech - Mozard, v datech - příjezd Mozarta do Prahy, v určení věku účinkujících apod.) a je potřeba pramen ověřit ještě z jiného zdroje, pokud je to možné.

Noviny vycházely české i německé. Oboje nejprve dodržují jednotnou úpravu a řazení rubrik. Od 80. let dochází ke změně a jsou zavedeny specializované rubriky podle oborů.¹ Hudba se objevuje v kategorii „literatura a věda“. Může se ale vyskytovat i např. mezi inzeráty. Rostoucí počet hudebních zpráv směrem ke konci století dokazuje stále větší oblibu hudby napříč společenským spektrem. Přibývají zprávy o konání akademií, zprávy o hudebních událostech jsou komentovány přímo v úvodnicích apod. Zpravodajství ze zahraničí si všímalo hlavně hudebního dění ve Vídni a v dalších částech mocnářství, také ale dění v Itálii, Paříži, německy mluvících zemích. Často se noviny zmiňují o českých umělcích v zahraničí.

Tisk je svědectvím o celé šíři hudební produkce. Informuje o operních představeních, hudebních akademiích, bálech, redutách, různých slavnostech, při kterých tvořila hudba podstatnou složku, dále o organizaci hudebního dění, seznamuje nás s životopisy hudebních skladatelů i umělců, objevují se zde nekrology. Hojně se hudební problematika vyskytuje v oddělení inzerátů (dávání hodin, inzerce hudebnin a knih o hudbě, různé klavírní výtahy, inzeráty na skladby

¹ BERKOVEC, Jiří, *Musicalia v pražském periodickém tisku 18. století*. Praha: Státní knihovna ČSR 1989, s. 12.

tuzemských i zahraničních autorů apod.) a také mezi ztrátami a nálezy (ztráty hracích strojů, nástrojů).

Periodika jako pramennou základnu pro tuto práci jsem zkoumala od roku 1786 (první zmínka o W. A. Mozartovi v pražském tisku)² do roku 1798, kdy do Prahy přijel podruhé (a naposledy na delší pobyt) L. van Beethoven. Vzhledem k tématu (hudební život v Praze na sklonku 18. století) jsem své zkoumání posunula ještě do roku 1800.

Z českých periodik jsou nejznámější *Krameriussy c. k. pražské poštovské noviny*, které vycházely od roku 1789 do roku 1825 a jejichž název doznal několika změn (*Krameriussy c. k. vlastenské noviny*, *Císařské královské vlastenské noviny*, *Krameriussy c. k. vlastenské noviny pro veškeren národ slovanský*). Předchůdcem těchto novin byly *Schönfeldské c. k. pražské noviny*, které byly v roce 1786 svěřeny do redakce Václavu Matěji Krameriovi a ten je vydával až do roku 1789, kdy založil konkurenční vlastní list. Noviny vycházely v námi sledovaném období jednou týdně a měly zpravidla osm stran textu. Jiným českým periodikem byl *Učitel lidu* (1786-1788).

Německých novin bylo v Praze více. Hudba je nejvíce zastoupena v *Prager Oberpostamtszeitung*, které vycházely od roku 1781, a to dvakrát týdně. Dále v *Prager interessante Nachrichten* (založeny 1779) a od roku 1793 v *Prager Neue Zeitung*. Další noviny krátce po založení zanikají, ale přesto je ve výčtu nemůžeme opomenout: *Apollo* (1793-1794, 1797), *Für Böhmen von Böhmen* (1793-1794), *Prager Encyklopädie* (1789) a *Prager Kinderzeitung* (1789-1790). Hudebních zmínek v nich ale mnoho nenalezneme.

Jako průvodce po světě pražských dobových periodik existuje publikace Jiřího Berkovce *Musicalia v pražském periodickém tisku 18. století*. Všímá si hudebních zmínek v českých i německých novinách a přepisuje je v originálu, ovšem bez komentáře.

Jiným druhem historického pramene jsou egodokumenty, mj. korespondence. Existuje kriticky vydaná korespondence W. A. Mozarta

² In: *Prager Oberpostamtszeitung*, č. 43, 1786. In: BERKOVEC, Jiří, *Musicalia v pražském periodickém tisku 18. století*. Praha: Státní knihovna ČSR 1989, s. 13.

v šesti svazcích: *Mozart. Briefe und Aufzeichnungen*, která vyšla péčí Mozartea v Salzburgu a jejímiž editory byli Wilhelm A. Bauer a Otto Erich Deutsch. Tato korespondence vyšla poprvé v roce 1962, z roku 2005 pochází její rozšířené vydání. Obsahuje dopisy, které Mozart napsal v Praze a další, ve kterých se o Praze zmiňuje nebo které jsou adresovány příslušníkům pražské kulturní obce. Mozart píše v Praze celkem osm dopisů, z nich se ovšem dochovalo pouze pět.³ Tři adresuje svému dobrému příteli Gottfriedovi von Jaquinovi do Vídně (15. 1. 1787; 15. 10. 1787; 4. 11./9. 11. 1787), dva své ženě Konstanci (10. 4. 1789; 31. 5. 1789). Jsou pramenem pro Mozartův denní řád při jeho pobytech v Praze a samozřejmě nesou osobitý Mozartův styl plný nadsázky a slovních hříček, který dokazuje též vztah k adresátům. Dopisy svědčí také o přátelství s manžely Duškovými, kteří Mozarta do Prahy zvali. Český výbor z Mozartovy korespondence představuje publikace Mozart v dopisech editora Františka Bartoše.⁴

Dokumenty k Mozartově životu přináší publikace *Mozart: Dokumente seines Lebens* Otto Ericha Deutsche, vydaná v roce 1962. Najdeme v ní kalendárium Mozartova života a jeho cest, mj. do Prahy, které je prokládáno úryvky z pramenů (z tisku, koncertních programů, korespondence aj.).

Také L. van Beethoven má kriticky vydanou korespondenci: *Beethovens Briefe, Gesamtausgabe* z roku 1998, kterou připravil Sieghard Brandenburg, vědecký pracovník Beethovenova domu v Bonnu. Toto vydání posloužilo jako podklad k českému výboru *Beethoven: Osobnost génia v korespondenci* editorů Miloslava Hronka a Oldřicha Pulkerta. Najdeme zde dopis z 19. února 1796, který Beethoven napsal po příjezdu do Prahy a který nás informuje o průběhu cesty a prvních dojmech z města. Řada dopisů je adresovaná mecenášům a hudebně činným osobnostem (např. kníže Karel Lichnowský, Pavel Vranický) a dokládá tak Beethovenovy přetrvávající vazby k Čechám.

³ Nedochovaly se dva dopisy otci z doby před 8. 2. 1787; známe pouze obsah dopisu Johannu Josephu Strobachovi z doby před 8. 2. 1787.

⁴ Chybí zde dopis Konstancie Mozartové z 31. 5. 1789.

Jako svědectví Mozartova kultu v Čechách, Mozartových a Beethovenových návštěv a koncertů v Praze, a zároveň jako pramen k hudebnímu životu na sklonku 18. století slouží *Vlastní životopis Václava Jana Tomáška* vydaný v překladu do češtiny v roce 1941. Pokrývá léta 1774 až 1823. Autor je bystrým pozorovatelem a cenné je to, že byl sám hudebníkem, jeho svědectví je svědectvím odborníka.

1.2 Literatura

O hudebním životě v 18. století najdeme mnoho ve velkých souborných pracích, jako jsou například *Dějiny hudby Jaroslava Smolky* nebo *Dějiny českého divadla* zpracované kolektivem autorů AV ČR. Existují ovšem také monografie, které se tomuto tématu věnují podrobně. *Jan Němeček* je autorem knihy *Nástin české hudby XVIII. století*, která v chronologickém sledu mapuje všechny oblasti hudby v Čechách, např. církevní hudbu, kantorství, českou hudební emigraci, operu italskou a domácí, a také se zabývá Mozartovými návštěvami a jeho vlivem na domácí produkci.

Hudbou v Praze v 18. století se zabývá monografie z roku 1936 *Otakara Kampera Hudební Praha v XVIII. věku*. Zpracovává hlavně vývoj italské a původní české opery v Praze, dále hudbu chrámovou a světskou (šlechtické kapely, soukromé produkce a divadla). Hudebnímu místopisu Prahy se věnuje publikace *Jiřího Berkovce* a *Vladimíra Petrovského Praha plná hudby* a mladší *Hudební Praha Jiřího Františka Musila*. Najdeme zde místa, která se vážou k pobytům W. A. Mozarta a L. van Beethovena v Praze.

Souhrnnou monografií, která mapuje kulturní a společenský život v Praze v letech 1780-1800, je *Praha Mozartova*, doprovodná publikace k výstavě, která proběhla v Clam-Gallasově paláci ve dnech 21. listopadu 2006 až 28. ledna 2007. Kniha je souborem statí, které jsou zaměřeny na jednotlivé sféry života v hlavním městě, např. státní správu, školství, svobodné zednáře, architekturu a výtvarné umění,

módu, zábavu Pražanů nebo knižní vkus, a samozřejmě také na hudbu. V centru zájmu zde stojí osobnost W. A. Mozarta (*Mozart a Praha* autorky *Milady Jonášové*, *Italská opera v Praze a W. A. Mozart Marca Niubò*), ale je zde také např. stať o duchovní hudbě v 18. století nebo o opeře v úpravách Vincence Maschka.

K osobnostem W. A. Mozarta a L. van Beethovena existuje nepřehledné množství literatury a bibliografie v této práci musí být nutně výběrová. První biografií W. A. Mozarta se stala kniha *Františka Němečka Život c. k. kapelníka W. A. Mozarta* z roku 1798. Je velmi cenná, protože ji sepsal Mozartův současník a jeho přítel, navíc Pražan, u kterého byl později vychováván Karel, Mozartův syn. Najdeme zde podrobnosti k Mozartovým pobytům v Praze a k recepci jeho děl v Čechách. Z pera současníka pochází i kniha *Wolfgang Amadeus Mozart Johanna Aloyse Schlossera*, která vyšla roku 1828 v Praze. V první části najdeme biografii W. A. Mozarta a ve druhé pak „anekdoty“, příhody, které se k Mozartovi vážou a které Schlosser sebral od „hodnověrných svědků“. Tato kniha je cenná autenticitou, autor mj. spolupracoval s Konstancí Mozartovou a najdeme zde informace, které se odtud dále tradují. Závěrem autor přináší soupis všech děl W. A. Mozarta. Z následujících biografií vybíráme (všechny pojednávají, byť okrajově o Mozartových pobytech v Praze): knihu *Mozart Marcii Davenportové* z roku 1932, biografii *Mozart Erica Bloma* z roku 1935, stylizovanou biografii *Davida Weisse Mozart, člověk a génius* z roku 1968, dále knihu *Amadeus, život Mozartův Claudia Casiniho* z roku 1990 nebo popularizační knihu *Brigitte Hamanové Hlava plná hudby. Život Wolfganga Amadea Mozarta*.

Téma Mozart a Čechy zpracovává zevrubně *Paul Nettl* v knize *Mozart in Böhmen* (Praha, 1938). Vychází ze stavu hudby v Čechách v 18. století a chronologicky mapuje všechny Mozartovy pobyty zde. Cituje dostupné prameny a zabývá se i společností, se kterou se Mozart v Praze setkával. Stručnější verze této práce vyšla pod názvem *Mozart v Čechách* v roce 1939. V sedmdesátých letech vznikla monografie *Mozart a Praha Tomislava Volka*, významného mozartovského badatele. Tomislav Volek je i autorem práce *Mozartovy*

opery pro Prahu. Populárního charakteru je fiktivní „vyprávění Josefiny Duškové“ o W. A. Mozartovi z pera *Zdeňka Mahlera Sbohem, můj krásný plameni*, jehož těžiště spočívá v pražských Mozartových pobytech a v jeho vztahu k Josefině Duškové. Mozartovskou recepcí a jeho kultem v Čechách se zabývá práce *Marca Niubò Moji Pražané mě uctívají*, která vychází hlavně z Mozartova památníku v Klementinu, ale dotýká se také cest do Prahy a shrnuje bádání o Mozartovi, především v českých poměrech. Těžiště práce spočívá v 19. století. Mozartovi a jeho bohemikálními vazbám se věnuje celé číslo časopisu *Hudební věda* z roku 1991, které vyšlo jako výsledek pražské mozartovské konference „Bohemikální aspekty Mozartova života a díla“. Novou studií *Mozart a Praha* přispěla k mozartovským studiím *Milada Jonášová* (2006).

Beethovenovým návštěvám v Praze se věnuje jeho biograf *Alexander W. Thayer* ve své podrobné několikasvazkové knize *Ludwig van Beethovens Leben*. Podrobně zaznamenává Beethovenovy pražské pobyty. Z této práce vycházejí další badatelé. Ve dvacátých letech například *Vladimír Balthasar* (*Beethoven v Praze*). Beethovenovým zdejšími pobyty věnovali pozornost také *Přemysl Pražák* v knize *Světoví mistři hudby v naší vlasti*, *Jan Wenig* - *Byli v Praze* z roku 1962, *Jan Racek* v roce 1964 vydává monografii *Beethoven a české země*. Významnou beethovenovskou badatelkou je *Marie Tarantová*, která přispěla zejména svými odbornými statěmi (např. *L. van Beethoven a jeho pražský advokát Jan N. Kaňka*). V několika pracích se Beethovenovými návštěvami v Praze a v českých lázních, zejména v Teplicích zabývá *Bohumil Plevka*. Stěžejní je jeho kniha *Beethoven a Praha* z roku 1975. Beethovenovým hudebním dílem pro Prahu se zabývá *Alexandr Buchner* v knize *o Praze*. Z Beethovenových životopisů, které se také samozřejmě zmiňují o pražských pobytech, jmenujme *Schlosserovu* biografii z roku 1828, která má obdobnou strukturu jako mozartovská, nebo nejnovější Beethovenův velmi podrobný životopis *Beethoven, hudba a život* od *Lewise Lockwooda* z roku 2003. Současnou beethovenovskou badatelkou je *Jana Fojtíková*.

2. HUDEBNÍ ŽIVOT V PRAZE NA SKLONKU 18. STOLETÍ

Wolfgang Amadeus Mozart navštěvuje Prahu poprvé v roce 1787, Ludwig van Beethoven přijíždí do Prahy v 90. letech 18. století. Hudební atmosféra v Čechách a obzvláště v Praze té doby byla jedinečná. Přetrvávala zde skvělá hudební tradice 18. století, která dala vzniknout úsloví „*co Čech, to muzikant*“. To vystihuje hudebnost Čechů vnímanou v zahraničí a dokazuje výjimečné hudební postavení českých zemí v Evropě. Charles Burney⁵ při své cestě po Evropě (1772) označuje Čechy jako „*konzervatoř Evropy*.“ Praha, metropole Čech, tak patří k největším evropským hudebním centrům, proslula jako město Mozartova úspěchu a kulturní život je bohatý i díky četným kontaktům a provázanosti s Vídní. Přelom století však na druhé straně poznamenala řada politických a hospodářských změn, které postupně tento kulturní život mění.

Období klidu a stability, které české země v 18. století prožívají, přeje umění, kultuře a zábavě. Hudba se stala nedílnou součástí života všech vrstev, provozuje se hojně ve městech i na venkově - na chrámových kůrech, v církevních i obecných školách, v šlechtických a měšťanských salonech, mezi prostými lidmi.

Jak píše neznámý autor v roce 1800 ve svém článku „*O stavu hudby v Čechách*“:⁶ „*V Čechách bylo a částečně ještě jest tolik obratných a výtečných hudebníků všeho druhu, že často i v nejméně významných místech na venkově lze řídit značný orchestr a provádět nejtěžší skladby. Zvláště pak v Praze žije tolik důkladných znalců a výborných hudebních umělců, že se jistě stěží najde město, kde by se našli v poměrně větším počtu! (...) První a nejvíce působivou příčinou je šťastná vloha a náklonnost k hudbě, kterou lze označiti jako charakteristický rys národa. (...) většina panských vrchností a*

⁵ Charles Burney (1726-1814) byl anglický skladatel a hudební historik. Hojně cestoval a roku 1772 navštívil také Prahu. BERKOVEC, Jiří, PETROVSKÝ, Vladimír, *Praha plná hudby*. Praha-Bratislava: Panton 1967.

⁶ NĚMEČEK, František, *Život c. k. kapelníka W. A. Mozarta*. Praha: SNKLHU 1956, s. 7. VOLEK, Tomislav, *Mozart a Praha*. Praha: Supraphon 1973, s. 10-12. Vydáno v lipském časopisu *Allgemeine Musikzeitung* v roce 1800.

šlechtických rodin byli vyslovení přátelé a podporovatelé hudby; dávali své poddané vyučovati a v mnohých domech musili všichni domácí služebníci a oficianti býti hudebníky, aby se tím snáze mohla provozovati hudba. Bylo také obyčejem, že za jejich zimního pobytu v Praze byly v mnohých vznešenějších domech týdně dávány velké hudební akademie, přičemž nejlepší hudebníci města a přítomní cizinci předváděli svůj talent.“

Svůj vliv na hudební život si stále udržuje církev, zejména díky školství. V Praze hrají důležitou roli křížovníci, mimo Prahu piaristé⁷ - vlastnili řádové školy, gymnázia a koleje. Centrem hudebního života jsou chrámové kůry, které zajišťují aktivní i pasivní kontakt všech obyvatel s hudbou.⁸ V jejich čele stojí ředitelé - výborní varhaníci a plodní skladatelé tvořící v duchu „mozartovského“ klasicismu. Podílejí se velkou měrou na pražském hudebním životě. Mezi nejvýznamnější patří regenschori u křížovníků a u Sv. Víta Jan Antonín Koželuh,⁹ Václav Vincenc Mašek,¹⁰ který působil v chrámu Panny Marie Sněžné a u Sv. Mikuláše na Malé Straně, Jan Křtitel Kuchař¹¹ nebo Václav Josef Praupner.¹² Slavné řádové kůry jsou při

⁷ Jezuitský řád byl zrušen v roce 1773 bulou papeže Klimenta XIV. Zřízeny jsou obecné školy, ve větších městech hlavní, pro učitele školy normální. Dozor nad školou má stále farář a vikář. ČORNEJOVÁ, Ivana, *Pražské školy a jejich proměny*. In: *Praha Mozartova. Kulturní a společenský život v Praze 1780-1800*. Praha: Scriptorium 2006, s. 60.

⁸ Kostelní kůr měl v podstatě funkci veřejného koncertu, jednalo se o pravidelné produkce, na kterých se podíleli jak profesionální, tak amatérští hudebníci. Hudba zněla rovněž při různých procesích, poutích a dalších slavnostech. KABELKOVÁ, Markéta, *Duchovní hudba v Praze koncem 18. století - nový bohoslužebný pořádek pro Prahu z roku 1784*. In: *Praha Mozartova. Kulturní a společenský život v Praze 1780-1800*. Praha: Scriptorium 2006, s. 127.

⁹ Jan Antonín Koželuh (1738- 1814) byl ředitelem kůry u křížovníků v letech 1781-1784, odtud odešel ke Sv. Vítu jako dómský kapelník. Tamtéž, s. 129.

¹⁰ Václav Vincenc Mašek (1755- 1831) působí u Sv. Mikuláše od roku 1795. Tamtéž, s. 129.

¹¹ Jan Křtitel Kuchař (1751- 1829) byl varhaníkem u Sv. Jindřicha (1772- 1790), v kostele Panny Marie na Strahově působil od roku 1790 až do své smrti. Byl také kapelníkem pražské italské opery. NĚMEČEK, Jan, *Nástin české hudby XVIII. století*. Praha: SNKLHU 1955, s. 299.

¹² Václav Josef Praupner (1745- 1807), výborný houslista, byl regenschorim v kostele sv. Haštala, v kostele sv. Martina, Panny Marie na Louži a sv. Ambrože, Panny Marie před Týnem a od roku 1794 u křížovníků. KABELKOVÁ, Markéta, *Duchovní hudba v Praze koncem 18. století - nový bohoslužebný pořádek pro Prahu z roku 1784*. In: *Praha Mozartova. Kulturní a společenský život v Praze 1780-1800*. Praha: Scriptorium 2006, s. 129.

kostele sv. Jiljí, sv. Jakuba,¹³ u benediktinů v Břevnově a v Emauzích, premonstráti měli kromě Strahova také kostel sv. Benedikta. Při kůrech působí řada varhaníků, zpěváků a sólových hráčů (například houslisté Josef Javůrek z Ledče nebo Václav Král).¹⁴ O dobré pověsti české chrámové hudby svědčí i to, že vévodkyně Kuronská „vyjádřila přání, v Čechách, které jsou kvůli svým nadaným umělcům velmi známé, slyšet chrámovou hudbu, takže byla dnes dopoledne ve zdejší kostele U Křížovníků na Mostě nádherná a vkusná hudba pořádána.“¹⁵

Hudba je pevnou součástí bohoslužeb, do popředí se zde dostává stále více instrumentální složka a dlouho přetrvávají italské vlivy.¹⁶ Zásadní vliv na hudbu v kostelech měl nový bohoslužebný pořádek. Pro Vídeň byl vydán v roce 1783, v Praze 1784 ve dvou jazykových mutacích. Tiché mše byly bez hudby, slouženy zpravidla u vedlejších oltářů, slavnostní mše byly slouženy u hlavního oltáře a byla u nich povolena hudba. Ve všední den šlo o zpívanou mši za doprovodu varhan, instrumentální doprovod byl povolen pouze v neděli a o svátcích.¹⁷ Ovšem zákaz instrumentálního doprovodu byl často porušován.¹⁸ Nejvýznamnější jsou produkce o velkých církevních svátcích (Vánoce, Velikonoce) - hudba podtrhuje jejich význam. Do chrámových skladeb natrvalo pronikly světské prvky, lidové motivy i celé melodie a rytmy.

V konventech a řádových školách se pěstuje duchovní, dramatická (školské hry) a instrumentální (světská) hudba, a to i

¹³ Regenschorim zde byl od roku 1777 Metod Kreibich (1750-1814). NĚMEČEK, Jan, *Nástin české hudby XVIII. století*. Praha: SNKLHU 1955, s. 308.

¹⁴ NĚMEČEK, Jan, *Nástin české hudby XVIII. století*. Praha: SNKLHU 1955, s. 313.

¹⁵ V originálu: „ (...) in Prag den Wunsch geäussert haben, in Böhmen, welches seiner geschickten Tonkünstler wegen sehr bekannt ist, eine Kirchenmusik zu hören, so wurde heute vormittags in den hiesigen Kreuzherrenkirche an der Brücke eine herrliche und geschmackvolle Musik veranstaltet.“ (přel. M. H.) In: *Prager Oberpostamtszeitung*, č. 58, 19. 7. 1791. Ed. in: BERKOVEC Jiří, *Musicalia v pražském periodickém tisku 18. století*. Praha: Státní knihovna ČSR 1989, s. 74.

¹⁶ NĚMEČEK, Jan, *Nástin české hudby XVIII. století*. Praha: SNKLHU 1955, s. 298.

¹⁷ KABELKOVÁ, Markéta, Duchovní hudba v Praze koncem 18. století - nový bohoslužebný pořádek pro Prahu z roku 1784. In: *Praha Mozartova. Kulturní a společenský život v Praze 1780-1800*. Praha: Scriptorium 2006, s. 130.

¹⁸ NĚMEČEK, Jan, *Nástin české hudby XVIII. století*. Praha: SNKLHU 1955, s. 296.

v podobě veřejných produkcí. Církevní školy jsou významné pro výchovu hudebníků, většinu jich však zrušil Josef II. společně s kláštery.¹⁹ Hudba zde byla považována za nejdůležitější vyučovací předmět - hudebníků a zpěváků bylo zapotřebí pro provozování hudby na kůrech. Také šlechta přijímala do svých služeb přednostně muže a ženy, kteří uměli hrát a zpívat. Potřebovala je do svých domácích kapel a operních sborů. Služebnictvo se proto cvičilo ve zpěvu a hře na hudební nástroje.²⁰

Obecné školy mají pevnou vazbu na kůr (na venkově i např. blízký zámek) a povinnost podílet se na pravidelných hudebních produkcích. Oblíbené byly školské hry, které suplovaly operu. Učitelé (kantoři) zajišťují pravidelný hudební kontakt mezi „umělou“ hudební produkcí a lidovou hudebností. Svědčí o tom jejich bohatá hudební tvorba, zejména pastorely (pastýřské zpěvy), které se zřikají liturgických prvků ve prospěch lidových.²¹ Zvláštní typ hudby představují tzv. lidové zpěvohry objevující se už od 40. let.²²

Významným organizátorem a metodikem obecného školního života byl dominikán Aleš Vincenc Pařízek (1748-1822), učitel normální školy v Praze, který vydával také pedagogický časopis.²³ Nejznámějším kantorem pak Jakub Jan Ryba (1765- 1815), mimo jiné autor učebnice pro samouky *„Počáteční a všeobecní základové ke všemu umění hudebnímu“* (1800, tiskem 1817). Máme také doklad o velké hudebnosti dětí. Již zmíněný Burney při svých cestách navštívil školu v Čáslavi. Ta *„byla plna malých dětí obojího pohlaví (6-11 let starých), které četly, psaly, hrály na housle, hoboe, fagoty a jiné nástroje; organista měl v malém pokoji svého domu čtyři klavíry a u*

¹⁹ Zrušení klášterů s sebou neslo závažné důsledky a omezení hudebního života. Zanikla tím hudební centra a byla narušena výchova hudebníků (kláštery poskytovaly i vyšší hudební vzdělání). Rušení klášterů v Praze probíhalo v letech 1782-1787 a bylo jich zrušeno více než dvacet. KABELKOVÁ, Markéta, Duchovní hudba v Praze koncem 18. století - nový bohoslužebný pořádek pro Prahu z roku 1784. In: *Praha Mozartova. Kulturní a společenský život v Praze 1780-1800*. Praha: Scriptorium 2006, s. 127.

²⁰ NĚMEČEK, Jan, *Nástin české hudby XVIII. století*. Praha: SNKLHU 1955, s. 319.

²¹ Příkladem mohou být pastorely Jakuba Jana Ryby (1765-1815). Tamtéž, s. 328.

²² Tamtéž, s. 342.

²³ Tamtéž, s. 302.

každého se cvičil malý chlapec.“²⁴

Venkov byl hudební, ve městech a v Praze byla situace obdobná. Lidé zpívali a hráli nejen ve školách nebo v kostele, ale také při práci, k tanci nebo jen tak pro zábavu. Hudba doprovázela všechny události a činnosti v životě člověka, lidové písně odráží lidské radosti a smutky, lásku i práci, každodennost. Obzvláště během masopustu se konala řada veselí, jak to dokládají *Krameriussy c. k. pražské poštovské noviny*: „(...) předešlou neděli při masopustní veselosti v veřejném sálu tak řečeném u Vusínů na Starém Městě, sedlskou svadbu v kroji českých sedláků a českých selek představovali [vrchnost]. (...) Svadebníci (...) byli tlampač, otec a matka nevěsty, ženich a nevěsta, rychtář, konšelé spolu se svými manželkami, družbové s družičkami, (...) pak vesní muzikanti, kteří po venkovsku marše a skočny hráli.(...) Když tato sedlská svadba do sálu vcházela (...) a když v tom pořádku oba sály prošla, kdež ke dvěma tisícům a více lidu všeho stavu shromážděno bylo, v velikém sálu při své sedlské muzice po sedlsku tancovali, při čemž veškeren lid k svému velikému potěšení velmi krásné měl podívání.“²⁵

Ve větších městech a zvláště v Praze vzniká městský folklór, který je ovlivněný různorodostí obyvatel - kraje příslušnost se stírá, do města se lidé stěhovali za práci (služebnictvo), jezdili za obchodem, na trhy a poutě, ve městech sídlily vojenské posádky a specifickou „bohémskou“ skupinu tvořili studenti a umělci - profesionální či amatérští hudebníci, herci a literáti, kteří se scházeli v hostincích, v domácnostech a nejrůzněji se muzicírovalo i živelně na ulici. Největší kulturní ruch byl samozřejmě v Praze, která měla ke konci 18. století 77 000 obyvatel a patřila tak k největším městům v Evropě.²⁶ V této atmosféře se začíná rozvíjet české národní obrození, jak výstižně zobrazil například Alois Jirásek ve svém románu F. L.

²⁴ NETTL, Pavel, *Mozart v Čechách*. Praha: Hudební matice Umělecké besedy 1939, s. 7.

²⁵ In: *Krameriussy c. k. pražské poštovské noviny*, č. 4, 26. 1. 1792. Ed. in: BERKOVEC Jiří, *Musicalia v pražském periodickém tisku 18. století*. Praha: Státní knihovna ČSR 1989, s. 80-81.

²⁶ PETRÁŇ, Josef, Praha 1780-1800. In: *Praha Mozartova. Kulturní a společenský život v Praze 1780-1800*. Praha: Scriptorium 2006, s. 8.

Věk.

Výrazný vliv na společenské a kulturní dění si nadále udržuje šlechta. Jde o početně malou a relativně uzavřenou skupinu, která má ovšem finanční a společenské zázemí, rozhled, vzdělání, přímé spojení s Vídní a kontakty v zahraničí. Určovala životní styl a módní tón v mnoha oblastech - hudba nebyla výjimkou.²⁷ Dvůr sídlí ve Vídni, což z ní činí společně s politikou centralizace a germanizace kulturní, hospodářské a hudební centrum rakouského soustátí. Mezi Prahou a sídelní Vídni je nepřetržitý styk - politický, správní, společenský i kulturní. Propojení Vídně a Prahy bylo zřejmé a tradiční, do Vídně se jezdí na studia i za prací, řada významných osobností působí v obou metropolích, velkou roli hraje i blízkost obou měst.²⁸ Čechy ovšem zaujímají významné postavení díky vyspělému hospodářství a kultuře. Vyrůstající význam Prahy dokazuje skutečnost, že šlechta si staví bohaté paláce vedle Vídně i v Praze (např. Nosticové, Černínové, Clam-Gallasové, Lichtenštejnové, Kinští).²⁹ Řada šlechticů pobývá střídavě v Praze, ve Vídni a na českém venkově. Díky rodové spřízněnosti šlechty a jednotnému úřednímu jazyku, jímž byla němčina, se vytváří šlechta jako kosmopolitní společnost v rámci rakouské monarchie i celé Evropy.

Podobně kosmopolitní je hudební prostředí. Čeští umělci často působí ve Vídni a v celé Evropě, hudebníci z ciziny, zejména z jazykově německého území, u nás. Více k tomu píše *Prager interessante Nachrichten*, které upozorňují na výbornou pověst Čech, které vychovávají vynikající umělce, „(...) z nichž chceme nyní jmenovat pouze nejslavnější jména, Stamice, Gassmanna, Bendu, Kammela, Myslivečka, který je nyní kapelníkem v Neapoli, a Glucka, který alespoň své první vzdělání získal v Čechách.“³⁰

²⁷ MÁDLOVÁ, Claire, Úloha šlechty v kulturním a intelektuálním životě Prahy. In: *Praha Mozartova. Kulturní a společenský život v Praze 1780-1800*. Praha: Scriptorium 2006, s. 42.

²⁸ Tamtéž, s. 45-46.

²⁹ PLEVKA, Bohumil, *Beethoven a Praha*. Praha: Panton 1975, s. 18.

³⁰ V originálu: „(...) von denen wir itzt nur die berühmtesten Namen, einen Stamitz, Gassman, Benda, Kameel, Misliewiczek, der gegenwärtig Kapellmeister in Neapol ist, und Gluck, der wenigstens seine erste Bildung in Böhmen erhalten hat.“ (přel. M. H.) In: *Prager interessante Nachrichten*, č. 15, 15. 4. 1780. Ed.

Na dvoře, ve šlechtických a vzdělaných měšťanských kruzích patří hudba k oblíbeným činnostem, její provozování a podpora je reprezentační nezbytností a zábavou. Hudební vzdělání a rozhled příslušníků šlechty nebyly v mnoha případech nejlepší, řada z nich hudbě a divadlu holdovala proto, že to patřilo k dobovým zvyklostem, ale mnoho jich opravdu projevilo velký talent, zájem a smysl pro hudební umění,³¹ a v řadě případů v jejich službách vyrostli význační hudebníci a skladatelé.

Hudební vzdělání bylo dětem poskytováno od útlého věku, nejspíše od pěti nebo šesti let (společně se začátkem školní docházky). Patřila k němu hra na hudební nástroj, nejčastěji klavír, housle, dřevěné dechové nebo velmi oblíbené drnkací nástroje (loutna, mandolína, kytara, u dívek harfa), základy zpěvu - v něm vynikly zejména mnohé dívky, ale také základy hudební teorie (notový zápis, hudební názvosloví, později případně harmonie a kontrapunkt). Učiteli a vychovateli ve šlechtických a bohatých měšťanských rodinách jsou často přední umělci,³² ale také studenti, kteří našli ve vyučování zdroj příjmu. Výsledkem tohoto vzdělávání pak byla aktivní účast na soukromých domácích i veřejných produkcích. Zatímco někteří aristokraté byli opravdu výbornými hudebníky, ovládali hru na několik hudebních nástrojů, prováděli s lehkostí nejtěžší skladby, dokonce veřejně vystupovali a sami komponovali, jiní nepřekročili rámec amatérského muzicírování a byli i tací, kteří se po zvládnutí základního hudebního kompendia hudbě nadále nevěnovali.

Nefalšovaný zájem o hudbu dosvědčuje korespondence barona

in: BERKOVEC Jiří, *Musicalia v pražském periodickém tisku 18. století*. Praha: Státní knihovna ČSR 1989, s. 50.

³¹ Například Jan Bohumír Dlabáč ve svém *Lexikonu českých umělců* (1815) zmiňuje mnoho šlechtických hudebníků - mecenášů a amatérských hudebníků, kteří jsou postaveni na roveň profesionálům. Toto může být výrazem úcty k daným šlechticům, ale též částečným odrazem pravdy. Mezi jmenované patří hraběnka Desfoursová, Klebelsbergová nebo baronka Ledeburová. MÁDLOVÁ, Claire, Úloha šlechty v kulturním a intelektuálním životě Prahy. In: *Praha Mozartova. Kulturní a společenský život v Praze 1780-1800*. Praha: Scriptorium 2006, s. 50.

³² Například Jan Augustin Vitásek je učitelem hudby u Lobkoviců a Nosticů, F. X. Dušek učí u Fürstenberků a Clam-Gallasů. NĚMEČEK, Jan, *Nástin české hudby XVIII. století*. Praha: SNKLHU 1955, s. 339. PLEVKA, Bohumil, *Beethoven a Praha*. Praha: Panton 1975, s. 20.

Františka Ledebura s hrabětem Františkem Sternbergem: „*Co se učíš na klavír? Já se v hodině na klavír učím koncertu. Ostatně jsem se ze svého týdeníku naučil I. písní od Schmittbauera, ukolébavce od Rosettiho...*“³³ Jiným hudebně vzdělaným šlechticem byl Johann Nostic, který i když byl povoláním voják, komponoval hudbu. Řada jeho písní vyšla u pražského nakladatele Marca Berry. Jeho učitelem byl mimo jiné Jan Antonín Koželuh.³⁴

Pohled z druhé strany nabízí Václav Jan Tomášek, který jako dvacetiletý student přijímá vychovatelské místo. Vzpomíná: „*Přijal jsem je, nicméně po dvou měsících jsem je opustil; neboť nenadaný chovanec a hrubství jeho matky nedávaly naděje na uspokojuv ý výsledek mé námahy.*“³⁵ Zároveň ale přiznává, že domácí učení je zárukou jistého výdělku: „*Protože literní vyučování bylo hodně skrovně honorováno, rozhodl jsem se, že od nynějška budu vyučovat hře na klavír. Zkusil jsem to se synem hraběcího služebníka, jenž v krátké době činil neuvěřitelné pokroky, takže si toho hrabě povšiml a důsledek toho byl, že jsem se zanedlouho stal učitelem klavíru v mnoha šlechtických rodinách. Najal jsem si teď vlastní byt a brzy mně poměry dovolily zakoupit si větší klavír, který jsem si dodnes ponechal jako drahou upomínku.*“³⁶

Řada šlechticů se stávala obdivovateli a podporovateli umění. Šlechtičtí mecenáši mají vliv na životní existenci celé řady hudebníků a velkou zásluhu - poskytovali umělcům finanční zázemí i společenské styky důležité pro jejich umělecký růst. Možností podpory bylo mnoho - nabízela se zejména výuka členů rodiny (dlouhodobá - především u dětí, nebo krátkodobá - bylo výsledkem obdivu nebo věcí prestiže studovat u slavného hudebníka),³⁷ účast na domácích produkcích, působení v kapele nebo komponování na objednávku, ale i přímé

³³ Dopis není datovaný. NETTL, Pavel, *Mozart a Praha*. Praha: Hudební matice Umělecké besedy 1939, s. 34.

³⁴ LUDVOVÁ, Jitka, *Pražský salon v Nostickém paláci*. Praha: Pragokonzert 1993, s. 11.

³⁵ TOMÁŠEK, Václav Jan, *Vlastní životopis*. Praha: Topič 1941, s. 36.

³⁶ Tamtéž, s. 37.

³⁷ Např. v dopise Františka Ledebura ze dne 18. 10. 1780 čteme: „*Nyní беру lekce u Maška a docházím k němu třikrát týdně.*“ In: NETTL, Pavel, *Mozart a Praha*. Praha: Hudební matice Umělecké besedy 1939, s. 35.

finanční dary nebo zaplacení výloh spojených s cestováním, edicí děl, splacení životních nákladů a podobně. Neméně cenné byly přátelské styky, různá doporučení, přímluvy na vlivných místech, uvedení do společnosti. Tyto konexe znamenaly velmi mnoho, rozhodovaly často o bytí a nebytí hudebníků, o pořádání koncertů, vydávání děl, uměleckém uznání doma i v zahraničí. Boj o existenci byl nelítostný, konkurence v Praze a Vídni obrovská. Mnoho talentovaných osobností by bez podpory šlechtických a bohatých měšťanských mecenášů zůstalo neznámých, jejich nadání by nebylo rozpoznáno a oceněno, neměli by podmínky pro tvůrčí práci. To platí samozřejmě i pro jiná odvětví, než je hudba.³⁸

Za svůj život umělec spoléhal na podporu několika mecenášů, naopak bylo běžné, že uměnímilovní jedinci podporovali více hudebníků. Kníže Lichnowský tak například podporoval nejen Beethovena, ale i Františka Kramáře (Krommera), Antonína Vranického a další.³⁹ Hudebníci si svou „závislost“ uvědomovali, museli se přizpůsobit společenským konvencím a naučit se pohybovat ve „světě salonů“- vhodně se oblékat, vystupovat, i když se tolerovala jistá míra excentričnosti. Vděk se projevoval i dedikací skladeb mecenáši a jeho rodině, nebo komponováním blízkým vkusu a požadavkům příznivce. Hudebník tak chtěl vyjádřit vděčnost a naklonit si mecenáše i nadále.

Vztah hudebníka a jeho patrona je odrazem skutečnosti, že postavení umělce ve společnosti bylo stále volnější. Podle zavedené praxe hudebník nejčastěji vstupoval do služby ke dvoru nebo do šlechtických orchestrů - jako hráč, kapelník nebo komponista, a byl ke svému pánovi vázán služebným poměrem. Touha po nezávislosti a prosazení se pod svým jménem vede k procesu, který je završen v 19. století. Vývoj vidíme například na dvou časově si blízkých osudech - zatímco Mozart čelí neshodám se salcburským arcibiskupem a svobodu

³⁸ FEJTOVÁ, Olga, MAŘÍKOVÁ, Martina, SLÁMOVÁ, Petra, Městské politickosprávní elity na prahu nové doby. In: *Praha Mozartova. Kulturní a společenský život v Praze 1780-1800*. Praha: Scriptorium 2006, s. 27.

³⁹ LOCKWOOD, Lewis, *Beethoven. Hudba a život*. Praha: BB art 2005, s. 92-98.

si musí dobýt,⁴⁰ mladší Beethoven je již zcela nezávislý, získává jako skladatel dokonce pravidelný finanční příjem.⁴¹ Umělci začali být mnohem nezávislejší a stávají se spíše přáteli a osobními společníky než sluhy. Povolání hudebníka tak získává větší prestiž. Tato volnost s sebou přináší na druhé straně často finanční nejistotu.

Umělci mohou cestovat i do vzdálenějších míst, poznávat svět, koncertovat a proslavit se. Osvědčenou cestou bylo získat věhlas jako virtuos (nejlépe v dětství), který hraje díla velkých a uznávaných mistrů, později případně jako komponista. I noviny nás často informují o příjezdu mladých nadějných umělců, tzv. zázračných dětí: „*V pondělí 22. jsme měli potěšení slyšet hrát na housle třináctiletou slečnu Crux, v Malostranském divadle v hraběcím Thunovském domě.*“⁴² Pozornosti neunikl ani koncert Johanna Nepomuka Hummla: „*Pan Hummel, chlapec devítiletý, dával včera koncert na fortepiano.*“⁴³

Hudebníci podnikají studijní cesty, aby se zdokonalili u významných osobností, usazují se ve velkých městech - v našem prostředí nejvíce ve Vídni a v Praze - a odtud podnikají umělecká koncertní turné. Zatímco dříve byla nejčastějším cílem Itálie, kolébka hudby a zejména opery - cestuje sem z tohoto důvodu například Mozart, později jsou to hlavně Paříž, Vídeň, Praha a německé země.⁴⁴ Cestovní plány mohly ovlivnit také přání a společnost šlechtických

⁴⁰ Služebníkově nebylo dovoleno službu opustit bez souhlasu vrchnosti, salcburský arcibiskup Mozartovi volnost nikdy nedopřál. Mozart Colorada provokoval, aby dosáhl propuštění, ale nikdy se tak nestalo. Mozart službu opustil protiprávně a nadále se Salcburku vyhýbal z obav před pronásledováním, vrátil se pouze jednou v době nepřítomnosti dvora. CASINI, Claudio, *Amadeus, život Mozartův*. Praha: Academia 2001, s. 177.

⁴¹ V roce 1809 se tři jeho šlechtičtí příznivci (Ferdinand Kinský, arcivévoda Rudolf, kníže František M. Lobkovic) rozhodli zajistit mu trvale existenci s podmínkou, že zůstane ve Vídni. Doživotně mu slíbili částku 4000 zlatých ročně. Smlouva znamenala hmotné zajištění, nezávislost a klid k práci. LOCKWOOD, Lewis, *Beethoven. Hudba a život*. Praha: BB art 2005, s. 309.

⁴² V originálu: „*Montags den 22ten hatten wir das Vergnügen Demoiselle Crux, 13 Jahre alt, auf dem kleinseiter Theater im gräfl. Thunischen Hause auf der Violine spielen zu hören.*“ (přel. M. H.) In: *Prager Oberpostamtszeitung*, č. 8, 27. 1. 1787. Ed. in: BERKOVEC Jiří, *Musicalia v pražském periodickém tisku 18. století*. Praha: Státní knihovna ČSR 1989, s. 65.

⁴³ V originálu: „*Herr Hummel, ein Knabe von 9 Jahren gab uns ein Konzert auf dem Fortepiano.*“ (přel. M. H.) In: *Prager Kinderzeitung*, III 34, 25. 2. 1789. Ed. in: BERKOVEC Jiří, *Musicalia v pražském periodickém tisku 18. století*. Praha: Státní knihovna ČSR 1989, s. 69.

⁴⁴ NĚMEČEK, Jan, *Nástin české hudby XVIII. století*. Praha: SNKLHU 1955, s. 189-190.

mecenášů, ale je zřejmé, že kulturní život se stále více koncentruje v sídelních městech - je zde nejlepší příležitost k zaměstnání, největší koncentrace lidí (u dvora pobývá šlechta) a událostí jako jsou plesy a koncerty, které nabízí příležitost, jak zaujmout vlivné a movité a proslavit se.

Také koncentrace umělců je v sídelních městech největší. Velkoměst nebylo mnoho, jednotliví hudebníci a mecenáši se mezi sebou velmi dobře znali, navazovali přátelství i pracovní kontakty, stýkali se krajané i začínající hudebníci se svými uměleckými vzory. Tvoří se okruhy známých, které pojí nejrůznější vztahy - do Beethovenova okruhu ve Vídni patřili například J. Haydn, J. G. Albrechtsberger, A. Rejcha, J. V. Stich Punto, J. L. Dusík, L. Koželuh, bratři Vraničtí, V. Krumpholz, K. Černý, F. Kramář, Jan Křtitel Vaňhal, V. Houška, abbé Jelínek, Jan E. Doležálek a další.⁴⁵

Hudebníci žijící mimo svou vlast tvoří zvláštní skupinu, dvůr i šlechta se mezi sebou předháněli, aby v kvalitě kapel, oper a hudebních produkcí byli co nejlepší, zvali si proto do svých služeb nadané cizince. Ti výrazně obohacují a ovlivňují domácí hudební scénu, vzniká „italsko - česko - německý“ charakter evropské hudby. Z Prahy tak do Vídně odchází mnoho českých muzikantů a naopak, v Praze i Vídni působí řada italských hudebníků. Vídeňský a pražský hudební život tak tvoří jeden celek.

Postupně se hudební dění přesouvá z chrámů a šlechtických sídel do veřejných koncertních sálů a do veřejných divadel. Vzniká veřejný koncertní život a první koncertní společnosti - u nás v roce 1803 vzniká Jednota koncertních umělců. Tento spolek usiloval o podporu koncertního života a pořádal hudební akce. Kolem roku 1800 se rozvíjí měšťanská kultura a měšťanský salon jako významné hudební centrum.⁴⁶ Hrají se opery, zpočátku italské, později v národních jazycích, a stále více instrumentální a komorní hudba. Speciální druh hudby vzniká pro kavárny a reduty. Nadšení nad rozmanitostí

⁴⁵ LOCKWOOD, Lewis, *Beethoven. Hudba a život*. Praha: BB art 2005.

⁴⁶ OTTLOVÁ, Marta, POSPÍŠIL, Milan, *Hudební salon a salonní hudba*, in: *Salony v české kultuře 19. století*. Praha: 1999.

kulturního života v Praze vyjadřuje ve své zprávě autor článku v *Schönfeldských c. k. pražských novinách*: „Zdejší obyvatelé nyní při stále pohodlných časech mají rozličná kratochvilná vyrazení. Krom 2 divadelních domů, totiž jednoho velkého vlastenského divadla na Starém Městě, na kterémž teď každodenně buď vlaské opery aneb hry v německém jazyku se představují, a druhé na Koňském trhu, na kterémž také hry v českém jazyku každotýhodně od našich upřímných vlastenců se uvozují, ještě jedno třetí nově zřízené a znamenité divadlo jest za Poříčskou branou, na kterémž zejtřejšího dne první vlaská opera se uvede.“⁴⁷

Význam šlechtických kapel přetrvává až do počátku 19. století - jsou čistě instrumentální a v Čechách jsou buď samostatné (v Praze) nebo služebnické ansámby (složené z komorníků, kočích apod.), které působí obvykle pouze v sezoně. V poslední třetině 18. století lze pozorovat postupný úpadek těchto kapel, ke konci století jsou často redukovány na tzv. harmonie (menší, většinou dechové soubory) sestavované zřejmě pro konkrétní příležitosti.⁴⁸

Stále oblíbená jsou šlechtická operní divadla, příležitostná představení jsou určena zejména okruhu přátel a pozvaných hostů, účinkujícími jsou nezřídka sami aristokraté. Postupně někteří šlechtici začínají v divadelní oblasti podnikat a svá divadla provozují pro platící obecenstvo (v Praze například Thunovské divadlo, které roku 1794 vyhořelo). Nejvýznamnější divadla mají od osmdesátých let své orchestry - příkladem může být Nosticovo divadlo založené roku 1783, které po odkoupení stavy roku 1799 bylo přejmenováno na Stavovské. Operní repertoár byl převážně italský, v 90. letech se objevují v Praze první pokusy o singspiel a francouzská opera. Vývoj směřuje k opeře v národním jazyce - na jevištích střídá italštinu němčina, až počátkem 19. století čeština. To souvisí se zvýšenou péčí o jazyk ve druhé fázi

⁴⁷ In: *Schönfeldské c. k. pražské noviny*, č. 37, 16. 9. 1786. Ed. in: BERKOVEC Jiří, *Musicalia v pražském periodickém tisku 18. století*. Praha: Státní knihovna ČSR 1989, s. 62.

⁴⁸ NĚMEČEK, Jan, *Nástin české hudby XVIII. století*. Praha: SNKLHU 1955, s. 289.

národního obrození.⁴⁹

Divadelní sezóna začínala po Velikonocích a končila podle zájmu publika, podzimní divadelní sezóna pokračovala od září do adventu. Významné bylo Divadlo v Kotcích, otevřené roku 1739. Jeho provoz zajišťovali nájemci, kteří prováděli oblíbenou italskou operu i činohru. Na náměstích, např. Staroměstském nebo Karlově, se hrálo divadlo často v improvizovaných boudách. Kromě činohry a opery se zde provozoval i balet, pantomima nebo loutkové divadlo. Pouliční zábava dotvářela kolorit Prahy.⁵⁰

Veřejné koncerty v dnešním slova smyslu se objevují poměrně pozdě, do 80. let známe pouze konventní koncerty a bohaté, ale nepravidelné pořádání akademií na různých místech v Praze. Jako veřejné koncertní sály sloužily prostory v domě obchodníka Jana Ratzenbeka v Truhlářské ulici, věhlasu dosáhl Vusínovský dům (reduta) a malostranské Lázně. Koncerty byly prováděny také v Kotcích, později v Nosticově divadle. Novější byly sály v Konviktu nebo v Platýzu. Oblíbené bylo Thunovské divadlo na Malé Straně. Vedle veřejných produkcí byly pořádány akce soukromé, na něž lístky dostala pouze vybraná společnost. Byly nezdědka pořádány ve stejných sálech jako veřejné koncerty. Sály sloužily i k pořádání tanečních zábav a plesů. Bály se konaly hlavně v prvním čtvrtletí, obvykle třikrát týdně.⁵¹ Pravidelný koncertní provoz se objevuje až počátkem 19. století, kdy je založena Jednota koncertních umělců (1803). Josefské reformy znamenaly změnu společenského života, měly vliv i na vznik nového typu zábav s hudební produkcí: bály, reduty, slavnosti (např. studentské majálesy apod.).

I noviny často informují o různých koncertech a akademiích. Tak například *Prager Oberpostamtszeitung* 11. dubna 1786 přináší zprávu o koncertu slepé klavíristky, slečny Paradis: „V sobotu 8. jsme měli

⁴⁹ KOL. AUT., *Dějiny českého divadla I.* Red. František Černý. Praha: Academia 196, 272.

⁵⁰ JAKUBCOVÁ, Alena, Pražský divadelní svět posledních dvaceti let 18. století. In: *Praha Mozartova. Kulturní a společenský život v Praze 1780-1800.* Praha: Scriptorium 2006, s. 103-112.

⁵¹ FEJTOVÁ, Olga, MAŘÍKOVÁ, Martina, SLÁMOVÁ, Petra, Městské politickosprávní elity na prahu nové doby. In: *Praha Mozartova. Kulturní a společenský život v Praze 1780-1800.* Praha: Scriptorium 2006, s. 26.

*potěšení obdivovat hru na fortepiano známé Demoiselle Paradis ve zdejší malostranském divadle. Všechny lóže byly obsazeny; parter byl tak plný, že se dalo sotva pohnout. Naše slepá umělkyně zazářila. (...) Jaká harmonie, rychlost, jaká plnost tónu, ani jeden špatný pohyb by nedokázalo ucho znalce odhalit (...)*⁵²

Na přelomu století se rozvíjí hudební život zejména v aristokratických a měšťanských hudebních salonech, pro které vzniká specifický typ salonní hudby, tzv. Gesellschaftsmusik - společenská hudba. V palácích a měšťanských domech jsou pořádány domácí koncerty, soukromé nebo „veřejné“ (určené pozvanému okruhu posluchačů). Účinkují na nich často sami aristokraté nebo měšťané, kteří hudbu aktivně provozují, zváni jsou přední umělci.⁵³ Díky oblíbě domácího muzicírování stoupá podíl komorní hudby, objevují se zvýšenou měrou tance, písně, klavírní tvorba. Časté jsou úpravy skladeb oblíbených autorů pro různá nástrojová obsazení a příležitostné skladby komponované podle dobového vkusu. *Prager Oberpostamtszeitung* například inzeruje „klavírní výtah z Figara“.⁵⁴ Slavné salony vedli Nosticové, Clam-Gallasové, Morzinové, Fürstenberkové, Kolowratové, Vrtbové, Kinští, Thunové, manželé Duškovi a rodina Kaňků.

Salonní, operní i koncertní repertoár dokládá velkou oblibu Mozartovy hudby. V Praze a v celých Čechách můžeme mluvit přímo o mozartovském kultu.⁵⁵ Mozart je hrán a vydáván častěji než jiní autoři,

⁵² V originálu: „Sonabend den 8. hatten wir das Vergnügen die bekannte Demoiselle Paradis in ihrem Spiele auf dem Fortepiano in dem hiesigen kleinseitner Theater zu bewundern. Alle Logen waren besetzt; das Parterre noble war so voll, dass man sich kaum bewegen konnte. Unsere blinde Künstlerin erschien, (...) Welche Harmonie, welche Geschwindigkeit, welche Reinheit der Töne – nicht einen falschen Grief konnte das feinste Kennenohr entdecken (...)“ (přel. M. H.) In: *Prager Oberpostamtszeitung*, č. 29, 11. 4. 1786. Ed. in: BERKOVEC Jiří, *Musicalia v pražském periodickém tisku 18. století*. Praha: Státní knihovna ČR 1989, s. 61.

⁵³ Tak například baron Ledebur píše v dopisu příteli 30. srpna 1783: „Teta zpívá po soupée franc. písně. Můj otec ji doprovázel na housle.“ In: NETTL, Pavel, *Mozart a Praha*. Praha: Hudební matice Umělecké besedy 1939, s. 35.

⁵⁴ In: *Prager Oberpostamtszeitung*, č. 27, 3. 4. 1787. Ed. in: BERKOVEC Jiří, *Musicalia v pražském periodickém tisku 18. století*. Praha: Státní knihovna ČR 1989, s. 66.

⁵⁵ NIUBÒ, Marc, *Moji Pražané mě uctívají. Mozartův kult v Praze v 1. pol. 19. století a Mozartův památník v Klementinu*. Praha: Národní knihovna ČR 2006, s. 20.

je sázkou na jistotu - má u publika vždy úspěch. Vznikají klavírní výtahy Mozartových oper, koncertů a symfonií, skladatelé se snaží tvořit v jeho duchu. Toto nadšení se datuje od Mozartových návštěv Prahy. S velkým úspěchem provedl Figarovu svatbu a pro Prahu zkomponoval Dona Giovanniho. Dostalo se mu zde vřelého přijetí a uznání, úryvky z jeho oper zlidověly. To je dokladem velké hudební vyspělosti Pražanů a blízkosti mozartovského klasicismu s českou lidovou hudbou.⁵⁶ V Praze si našel Mozart řadu přátel a příznivců, hudební veličiny jako Václav Jan Tomášek, Jan August Vitásek nebo Bedřich Diviš (Dionys) Weber viděli v Mozartovi vrchol vývoje. Byl pro ně absolutním vzorem a těžko tak přijímali jakékoliv novátorství, v této době zejména počínající projevy romantismu. S tím se setkává při svých pražských pobytech i L. van Beethoven. Ještě v polovině 19. století je Mozartovo postavení v Praze výlučné. Velké nadšení vyvolalo až vystoupení Ference Liszta ve čtyřicátých letech 19. století.

Od roku 1787 (první Mozartovy návštěvy v Praze) do roku 1798 (druhý Beethovenův pobyt) uplynulo desetiletí. Během této doby došlo k událostem, které měly velký dopad na umění a společnost vůbec. Po krátké vládě Leopolda II. (1790-1792) se vlády ujímá František II. (1792-1835). Tehdy začíná období změn. V důsledku Velké francouzské revoluce a napoleonských válek se zhoršily hospodářské poměry, které roku 1811 vyvrcholily státním bankrotem (kaladou). Také zprávy z revoluční Francie, zejména o popravě Ludvíka XVI. a Marie Antoinetty v roce 1793, vyvolaly obavy - doba nepřeje zábavě. Revoluční myšlenky vedou na druhé straně k řadě zlepšení, zejména k hospodářským a politickým reformám, které završují předchozí vývoj (postupné uvolňování absolutismu, zrušení nevolnictví v roce 1781, rozvoj průmyslu). Kořeny zapouští také myšlenka „rovnost, volnost, bratrství“, která vede k zapojení „nižších“, zejména měšťanských vrstev do veřejného života - knihovny, divadla, koncerty, zábavy jsou

⁵⁶ NIUBÒ, Marc, *Moji Pražané mě uctívají. Mozartův kult v Praze v 1. pol. 19. století a Mozartův památník v Klementinu*. Praha: Národní knihovna ČR 2006, s. 28.

přístupny široké veřejnosti. Zlepšuje se postavení umělce ve společnosti, umění získává charakter volného povolání. Kulturní a hudební ovzduší v Praze se vlivem těchto událostí pozvolna mění.

3. WOLFGANG AMADEUS MOZART A JEHO PRAŽSKÉ POBYTY

Praha sehrála v Mozartově životě významnou roli. Hlavní město Čech se setkala před Mozartovým příjezdem zejména s jeho církevní tvorbou,⁵⁷ v roce 1783 byla v nově postaveném Nostickém divadle s velkým úspěchem provedena opera *Únos ze Serailu*. Na toto své první setkání s Mozartovou hudbou vzpomíná skladatelův přítel a první životopisec František Xaver Němeček: „*Nemohu líčiti z vlastní zkušenosti úspěch a sensaci, kterou ve Vídni způsobila - ale byl jsem svědkem nadšení, které vzbudila při svém provedení u znalců i laiků v Praze! Zdálo se nám, že to, co jsme zde až dosud slyšeli a znali, nebyla vůbec žádná hudba! Vše bylo unešeno – vše žaslo nad novými harmoniemi, nad originálními, dosud neslýchanými větami dechových nástrojů.*“⁵⁸ V tomto okamžiku také Němeček spatřuje základ pozdější Mozartovy obliby v Praze, potažmo celých Čechách. „*Nyní začali Čechové vyhledávati jeho skladby; a ještě téhož roku dávaly se již na lepších hudebních akademiích Mozartovy klavírní skladby a symfonie. V té době zrodila se záliba Čechů v jeho dílech! Největší znalci a umělci našeho otcovského města byli současně největšími obdivovateli Mozartovými, nejohavnivějšími hlasateli jeho slávy.*“⁵⁹

Není divu, že pražská hudební společnost chtěla, aby Mozart přijel osobně. V roce 1777 ho do Prahy zvali manželé Duškovi, když pobývali v Salcburku, v říjnu téhož roku se pak setkal v Mnichově s dávným přítelem Josefem Myslivečkem, který mu nabídl, že napíše doporučující dopis pro hraběte Pachtu, („*Pojedete-li do Prahy, pošlu Vám list pro hraběte Pachtu*“),⁶⁰ známého mecenáše umění, který si vydržoval výbornou kapelu. Další pozvání dostal Mozart od hraběte

⁵⁷ Už od osmdesátých let prováděl Mozartovy salcburské mše regenschori Josef Strobach. JONÁŠOVÁ, Milada, *Mozart a Praha*. In: *Praha Mozartova. Kulturní a společenský život 1780-1800*. Praha: Scriptorium 2006, s. 93.

⁵⁸ NĚMEČEK, František, *Život c. k. kapelníka W. A. Mozarta*. Praha: SNKLHU 1956, s. 35-36.

⁵⁹ Tamtéž, s. 36.

⁶⁰ V originále „*Se parte per Praga, gli farò una lettera per il conte Pachtu.*“ Úryvek z dopisu otci ze dne 11. října 1777. *Mozart v dopisech*. Ed. František Bartoš. Praha: SNKLHU 1956, s. 53.

Jana Josefa Thuna v roce 1783.⁶¹ Mozart však přijíždí do Prahy až o čtyři roky později - v lednu 1787.

3.1 První návštěva Prahy (1787)

První Mozartova návštěva Prahy se uskutečnila na začátku roku 1787. Ve Vídni Mozart již tou dobou nedostával příliš mnoho dobrých objednávek, a tak vyslyšel dopis členů pražského orchestru, nadšených úspěchem Figarovy svatby, provedené v Nosticově divadle roku 1786. Mozartův otec Lepold píše v dopise z 12. ledna 1787 dceři: *„Tvůj bratr bude teď se svou paní asi už v Praze, protože mi psal, že minulé pondělí tam odjede. Jeho opera Le Nozze di Figaro byla tam provedena s takovým úspěchem, že orchestr a společnost velikých znalců a milovníků hudby ho pozvala a poslala mu báseň, na něho napsanou.“*⁶² O úspěchu své opery v Praze píše také Mozart otci v dopise ze 6. prosince 1786. *„Moje německá opera Únos ze Serailu - se dává v Praze a v Lipsku - velmi dobře - a s veškerým úspěchem - obojí vím od lidí, kteří ji tam viděli.“*⁶³

Také pražský tisk zmiňuje úspěch Figara. *Prager Oberpostamtszeitung* píše 12. prosince 1786: *„Žádné dílo, jak se říká, nevzbudilo tolik rozruchu jako italská opera Figarova svatba, která byla dávaná operními umělci Bondiniovy společnosti s největším úspěchem, a při které se obzvlášť vyznamenali madame Bondiniová a pan Ponziani v komických rolích. Hudba je od našeho slavného Mozarta. Znalci, kteří tuto operu viděli ve Vídni, můžou potvrdit, že zde dopadla mnohem lépe; velmi pravděpodobně, protože dechové nástroje, ve kterých jsou Češi mistři, mají co dělat v celém díle;*

⁶¹ JONÁŠOVÁ, Milada, Mozart a Praha. In: *Praha Mozartova. Kulturní a společenský život 1780-1800*. Praha: Scriptorium 2006, s. 93.

⁶² *Mozart v dopisech*. Ed. František Bartoš. Praha: SNKLHU 1956, s. 176.

⁶³ V originálu *„Meine teutsche opera Entführung aus dem Serail – ist in Prag und Leipzig – sehr gut – und mit allem beyfall gegeben worden. – beydes weiß ich von leuten die sie aldort gesehen haben.“* (přel. M. H.). Úryvek z dopisu otci ze 6.12. 1786. *Mozart. Briefe und Aufzeichnungen, Band III*. Ed. Wilhelm A. Bauer, Otto Erich Deutsch. Kassel: Bärenreiter, DTV 2005, s. 295.

zejména se líbí duety trubky a lesního rohu. Náš velký Mozart se o tom musel sám doslechnout, protože od té doby jde fáma, že sem sám přijede, aby viděl operu, jejímuž provedení velmi prospěl dobře obsazený orchestr a Strobachovo vedení.“⁶⁴ Dále tento list píše o Figarovi 19. prosince, kdy „Minulý čtvrtek (14. 12.) bylo dáváno v našem Národním divadle už minule zmiňované mistrovské dílo pana Mozarta ve prospěch madame Bondiniové. Dosud se ještě neoposlouchalo, protože divadlo bylo i tentokrát plné diváků, přestože nebyl abonentní den.“⁶⁵ A konečně *Prager Oberpostamtszeitung* 9. ledna 1787 píše o představení Figarovy svatby jako benefičního představení zpěváka Ponzianiho, které bylo opět beznadějně vyprodáno. „Divadlo bylo v lóžích, parteru i ostatních místech tak obsazeno, že bylo sotva k hnutí.“⁶⁶ Z obsahu a četnosti výše zmíněných příkladů vyplývá, za jak odlišnou a významnou událost považovali Mozartovi současníci uvedení Figarovy svatby v Praze.

Poté co obdržel zvací dopis členů pražského orchestru, bylo jen otázkou času, kdy se Mozart v Praze objeví osobně. Konečně 8. ledna

⁶⁴ V originálu „*Kein Stück, so gehet hier die allgemeine Sage, hat je so viel Aufsehen gemacht, als die italienische Oper: Die Hochzeit des Figaro, welche von der hiesigen Bondinischen Gesellschaft der Opernvirtuosen schon einigemal mit dem vollsten Beyfalle gegeben wurde, und wobey sich besonders Madame Bondini, und Herr Ponziani in den komischen Rollen ausgezeichnet haben. Die Musik ist von unserm berühmten Herrn Mozart. Kenner, die diese Oper in Wien gesehen haben, wollen behaupten, dass sie hier weit besser ausfalle; und sehr wahrscheinlich, weil die blasenden Instrumenten, worinn die Böhmen bekantlich entschiedene Meister sind, in dem Ganze Stücke viel zu thun haben; besonders gefallen die Duetten der Trompete und des Waldhorn. Unserm grossen Mozart muss dieses selbst zu Ohren gekommen seyn, weil seit dem das Gerücht gehet, er würde selbst hierher kommen, das Stück zu sehen, zu dessen so glücklichen Ausführung das wohlbesetzte Orchester, und die Direktion des Hrn. Strohbachs viel beytragen.*“ (přel. M. H.). In: *Prager Oberpostamtszeitung*, č. 99, 12. 12. 1786. Ed. in: BERKOVEC Jiří, *Musicalia v pražském periodickém tisku 18. století*. Praha: Státní knihovna ČSR 1989, s. 63.

⁶⁵ V originálu „*Verflossenen Donnerstag wurde in unserm Nazionaltheater das schon jüngst erwähnte Meisterstück des Hrn. Mozards zum besten der Madame Bondini gegeben. Man hat es noch nicht genug gehört; denn das Theater war abermals voll Zuschauer, obschon kein Abonementstag war.*“ (přel. M. H.). In: *Prager Oberpostamtszeitung*, č. 101, 19. 12. 1786. Ed. in: BERKOVEC Jiří, *Musicalia v pražském periodickém tisku 18. století*. Praha: Státní knihovna ČSR 1989, s. 63.

⁶⁶ V originálu „*Das Schauspielhaus war sowohl in Logen als Parterre noble und übrige Plätzen so besetzt, dass kaum eine Bewegung statt finden konnte.*“ (přel. M. H.). In: *Prager Oberpostamtszeitung*, č. 3, 9. 1. 1787. Ed. in: BERKOVEC Jiří, *Musicalia v pražském periodickém tisku 18. století*. Praha: Státní knihovna ČSR 1989, s. 64.

1787 vyjíždí se svou ženou Konstancí na cestu do Prahy. Dorazil o tři dny později. Ubytoval se u svého mecenáše Jana Josefa Františka Antonína Thuna.⁶⁷ Thun byl příkladem šlechtice, který podporoval mladé umělce, vedl vlastní salon, dokonce sám muzicíroval a pořádal tzv. Dilletantenakademie. Své paláce měl nejen v Praze, ale i ve Vídni. Hraběnka Marie Vilemína Thunová, navštěvovala Mozartovy akademie ve Vídni, byla předplatitelkou jeho klavírních tisků a kromě Mozarta se přátelsky stýkala i s Haydnem a Gluckem. Mozart se s Thunovými znal nejen z Vídně, ale také z Lince, pobýval u nich v roce 1783. Jak píše Němeček, Mozarta pozval „*jeden z našich nejušlechtilejších kavalírů a znalců hudby, hrabě Jan Thun, který sám udržuje výtečnou kapelu, aby přišel do Prahy, a nabídl mu byt, stravu a veškeré pohodlí ve svém domě.*“⁶⁸

Téměř ihned po svém příjezdu Wolfgang s Konstancí poobědvali a vyslechli si koncert thunovské kapely. O Mozartově programu během prvního dne nás zpravuje dopis, který napsal svému příteli Gottfriedu von Jacquinovi 14. ledna 1787: „*Po obědě poctil nás starý hrabě Thun hudbou, kterou provedli jeho vlastní lidé a která trvala skoro půldruhé hodiny. - Tohoto opravdového požitku si mohu dopřát den co den.*“⁶⁹

Z dopisu také víme, že hned první večer v šest hodin se Mozart zúčastnil bretfeldského plesu v sále Konviktu, kam ho odvezl další z pražských přátel hrabě Josef Emanuel Canal-Malabail. Stejně jako Thun byl i Canal členem a dokonce zakladatelem zednářské lóže Pravda a jednota u tří korunovaných sloupů a členem lóže U tří korunovaných hvězd. Na plese se stal Mozart svědkem velké obliby Figarovy svatby: „*Přihlížel jsem však s potěšením, jak všichni ti lidé radostně poskakovali při hudbě mého Figara, upravené v samé*

⁶⁷ Jan Josef František Antonín Thun (1711-1788) byl císařským komořím a majitelem tří honosných paláců v Praze. Na Malé Straně v Thunovském paláci pobýval i W. A. Mozart. Stejně jako skladatel byl členem zednářské lóže. NETTL, Paul, *Mozart in Böhmen*. Praha: Verlag Neumann&Co. 1938, s. 88.

⁶⁸ NĚMEČEK, František, *Život c. k. kapelníka W. A. Mozarta*. Praha: SNKLHU 1956, s. 26.

⁶⁹ Úryvek z dopisu W. A. Mozarta Gottfriedu von Jacquinovi ze dne 14. ledna 1787. *Mozart v dopisech*. Ed. František Bartoš. Praha: SNKLHU 1956, s. 176-177. *Mozart. Briefe und Aufzeichnungen*, Band IV. Ed. Wilhelm A. Bauer, Otto Erich Deutsch. Kassel: Bärenreiter, DTV 2005, s. 9. Tento dopis datuje k 15. lednu.

čtverylky a německé tance; - neboť zde mluví všichni jen o – Figarovi; všichni hrají, troubí, zpívají, a hvízdají jen – Figara. Nikdo nechodí na jinou operu než na Figara a věčně Figara; jistě velká čest pro mne.“⁷⁰

Bretfeldské bály byly pořádány v Konviktu v zimních měsících každý čtvrtek baronem Františkem Josefem Antonínem Bretfeldem z Kronenburgu, advokátem a profesorem práv na pražské univerzitě, také zednářem. Baron Bretfeld byl známý mecenáš hudby a jeho dcery byly považovány za výborné klavíristky.⁷¹

Druhý den pobytu byli Mozartovi děkanem filozofické fakulty páterem Karlem Rafaelem Ungarem pozváni na prohlídku Univerzitní knihovny. Ungar byl členem zednářské lóže Pravda a jednota u tří korunovaných sloupů stejně jako hrabě Canal.⁷²

Můžeme bez nadsázky říct, že pro pražskou společnost a pro dobové noviny byla Mozartova návštěva číslem jedna. *Prager Oberpostamtszeitung*, který se jako periodikum věnuje hudbě pravidelněji než jiné noviny, 13. ledna přináší zmínku o Mozartově příjezdu do Prahy. „*Včera večer (12. ledna) přijel náš velký a milovaný umělec pan Mozard z Vídně. Nepochybujeme, že pan Bondini dá na jeho počest provést Figarovu svatbu, oblíbené dílo jeho hudebního génia, a nebude chybět náš slavný orchestr (...)*“⁷³ A dále vyjadřuje pisatel článku přání „*abychom mohli obdivovat hru pana Mozarda.*“⁷⁴ Toto přání bylo splněno 19. ledna, kdy měl Mozart koncert v Národním divadle. Noviny z 23. ledna se také zmiňují o tom, že „*včera (22. ledna) byla opera Figaro, dílo jeho génia, dirigována jím*

⁷⁰ Tamtéž, 177.

⁷¹ NETTL, Pavel, *Mozart v Čechách*. Praha: Hudební matice Umělecké besedy 1939, s. 65.

⁷² JONÁŠOVÁ, Milada, *Mozart a Praha*. In: *Praha Mozartova. Kulturní a společenský život 1780-1800*. Praha: Scriptorium 2006, s. 95.

⁷³ V originálu „*Gestern Abends kam unser grosse und geliebte Tonkünstler Hr. Mozard aus Wien hier an. Wir zweifeln nicht, dass Herr Bondini diesem Manne zu Ehren die Hochzeit des Figaro, diess beliebte Werk seines musikalischen Genies, aufführen lassen werde, und unser rühmlich bekanntes Orchester wird sodann nicht ermangeln (...)*“ (přel. M. H.). In: *Prager Oberpostamtszeitung*, č. 4, 13. 1. 1787. Ed. in: BERKOVEC Jiří, *Musicalia v pražském periodickém tisku 18. století*. Praha: Státní knihovna ČSR 1989, s. 64.

⁷⁴ V originálu „*Wir wünschten auch Herrn Mozards Spiel selbst bewundern zu können.*“ (přel. M. H.) Tamtéž.

*samotným.*⁷⁵

Figarova svatba byla natolik populární, že se dočkala různých úprav a klavírních výtahů.⁷⁶ Nejznámější pořídil Jan Křtitel Kuchař, všestranný hudebník, který působil jako varhaník u Sv. Jindřicha a učitel u Buquoyů, Hartigů, Maglianiů a Příchovských. S Mozartem se pravděpodobně v roce 1787 setkali a skladatel dal Kuchařovi možnost vypracovat výtah Figara přímo z autografu.⁷⁷

V Praze během své první návštěvy Mozart složil 6 německých tanců (KV 509) pro velký instrumentální soubor a věnoval je hraběti Pachtovi. Protože v Praze žili čtyři Pachtové - bratři, je obtížné určit, komu je dílo dedikováno. Nejspíš šlo o Jana Josefa Filipa Pachtu, který měl palác v Mikulandské ulici.⁷⁸

Dalším šlechticem, a Mozartovým spolubratrem zednářem, se kterým se v Praze Wolfgang s Konstancí stýkali, byl hrabě Kristián Filip Clam-Gallas. Hudbymilovný hrabě sám aktivně hrál výborně na klavír a vedl jeden z nejhonosnějších hudebních salonů v Praze. Kromě Mozarta podporoval při jeho pobytu v Praze také Ludwiga van Beethovena. Clam-Gallase nejspíš s Mozartem seznámila Josefina Dušková.

Vztah mezi Clam-Gallasem a slavnou pěvkyní byl možná víc než jen přátelský, v dopisu dceři ze 14. října 1785 píše Leopold Mozart se Salcburku: „ (...) *Hrabě Clamm, milenec M. Duškové z Prahy je tady také.*“⁷⁹ Leopold Mozart se však ve své korespondenci o Josefině Duškové nevyjadřuje vůbec lichotivě a haní i její zpěv, současníky

⁷⁵ V originálu „*Gestern wurde die Oper Figaro, dies Werk seines Genies, von ihm selbst dirigirt.*“ (přel. M. H.). In: *Prager Oberpostamtszeitung*, č. 7, 23. 1. 1787. Ed. in: BERKOVEC Jiří, *Musicalia v pražském periodickém tisku 18. století*. Praha: Státní knihovna ČSR 1989, s. 64.

⁷⁶ O četnosti těchto úprav svědčí pražský tisk, např. inzerát z 3. 4. 1787: „*Der Klavierauszug aus dem Figaro ist bey dem Herrn Anton Grams im Ballhause Nro. 239. hinter den Dominikanern zu haben.*“ In: *Prager Oberpostamtszeitung*, č. 27, 3. 4. 1787. Ed. in: BERKOVEC Jiří, *Musicalia v pražském periodickém tisku 18. století*. Praha: Státní knihovna ČSR 1989, s. 66.

⁷⁷ JONÁŠOVÁ, Milada, *Mozart a Praha*. In: *Praha Mozartova. Kulturní a společenský život 1780-1800*. Praha: Scriptorium 2006, s. 98.

⁷⁸ Tamtéž, s. 95.

⁷⁹ V originálu „(...) *hingegen ist Gr. Clamm, der Amant der Mdme. Duschek aus Prag auch hier.*“ (přel. M. H.). Úryvek z dopisu Leopolda Mozarta dceři z 14. 10. 1785. In: *Mozart. Briefe und Aufzeichnungen, Band III*. Ed. Wilhelm A. Bauer, Otto Erich Deutsch. Kassel: Bärenreiter, DTV 2005, s. 425.

přítom velmi obdivovaný.

Také hrabě František Antonín Nostic, patřil do Mozartova pražského okruhu známých. Právě Nostic se zasloužil o vybudování nového divadla na Ovocném trhu. Nosticovo divadlo bylo otevřeno v dubnu 1783 dramatem *Emilia Galotti* od Gottholda Ephraima Lessinga. První rok zde byl v nájmu Karl Wahr a jeho společnost, o německou činohru však nebyl valný zájem, a tak se Wahr rozhodl uvést i singspiely. Právě v Nosticově divadle došlo k provedení *Únosu ze Serailu* (společností Karla Wahra) a později i k světové premiéře *Dona Giovanniho* a korunovační opery *La Clemenza di Tito*. Pražské publikum si však německou činohru příliš neoblíbilo a hrabě Nostic zareagoval tím, že si najal i italskou operní společnost. Tento krok byl velmi šťastný, Nostic se tím takříkajíc trefil do noty pražskému publiku, které italskou operu milovalo. Jako ředitel působil nejdříve v Nosticově divadle Pasquale Bondini. Tento italský impresário byl v Praze známý, už v roce 1762 uváděl představení v Kotcích, měl bohaté zkušenosti z Drážďan a z Lipska a do Prahy se vrátil na pozvání hraběte Jana Josefa Františka Antonína Thuna, aby prováděl italské opery v divadle v Thunovském paláci na Malé Straně.⁸⁰ Nejbližším Bondiniovým spolupracovníkem byl Domenico Guardasoni, kterému Bondini svěřil veškerý provoz divadla po svém odchodu do ústraní v roce 1786. Jeho posledním uměleckým počinem bylo uvedení *Figarovy svatby*.

Snad největší oporou pro Mozarta byli však v Praze manželé Duškovi, kteří Mozarta hostili na své usedlosti Bertramce. Josefina Dušková se narodila 6. března 1754 jako Josefina Hambacherová v domě U bílého jednorožce na Staroměstském náměstí. Její otec vlastnil lékárnu. Zemřel, když bylo malé Josefině dvanáct let. Po jeho smrti musela paní Hambacherová lékárnu prodat a odstěhovat se do Celetné ulice do domu U černého slunce. Zde byl jejich sousedem již slavný český skladatel a především klavírní pedagog František Xaver Dušek. O třiaadvacet let starší Dušek je zmíněn v Popise obyvatelstva

⁸⁰ NETTL, Paul, *Mozart in Böhmen*. Praha: Verlag Neumann&Co. 1938, s. 72.

hlavního města Prahy jako obyvatel domu U Černého slunce v roce 1770. V popisu jednotlivých domácností stojí: „*Fr. Dušek, muzicus z Hradce Králové hrbatý*;“⁸¹

František Xaver Dušek začal Josefině dávat hodiny klavíru a také zpěvu. O žádných jeho jiných studentech zpěvu nevíme. Josefina nikdy žádného jiného učitele neměla, což kvitoval i Leopold Mozart, k pěvkyni velmi kritický, v dopise dceři z 21. dubna 1786, kdy zmiňuje koncert Josefiny Duškové v Salcburku: „(...) *Madam Dušková zpívala, jak? - - nemohu si pomoci! Křičela, nebo křičela* [v orig. *schrye, oder schrie*], *docela úžasné árii od Naumana s přehnanou silou výrazu, tak jako tehdy a ještě hůř. - - Nebesa! s tak mnoha pěveckými chybami, že je mi líto, že svůj silný hlas neumí lépe používat: Kdo je jediné příčinou? - její muž, který tomu lépe nerozumí, a učil jí, ještě učí a vštěpuje, že ona jediná má ten správný vkus.*“⁸²

Josefina Dušková byla o dvacet tři let mladší než její manžel a byla také dost obletovaná. Přesto se 21. října 1776 v chrámu P. Marie před Týnem provdala za fyzicky postiženého staršího skladatele. Možná by to vysvětlovala určitá vděčnost Josefiny i její matky za to, že v kritické situaci po Hambacherově smrti se obou žen Dušek ujal.⁸³ Rok po svatbě manželé odjíždí do Salcburku, aby navštívili bohaté příbuzné Weiserovy ze strany Josefininy matky (rozené Weiserové).⁸⁴ Už od tehdy se datuje Josefinino přátelství s W. A. Mozartem, který

⁸¹ SÝKORA, Václav Jan, *František Xaver Dušek, život a dílo*. Praha: SNKLHU 1958, s. 28.

⁸² V originálu: „(...) *Mdme Duschek sang, wie? - - ich kann mir nicht helfen! sie schrye, oder schrie ganz erstaunlich eine Aria vom Nauman mit übertrübner expressions kraft, so, wie damals, und noch ärger. - - Lieber Himmel! Mit so vielen anderen Singfehlern, daß es mir für ihre starke Timme sehr Leid thut solche nicht beder brauchen zu können: allein wer ist die Ursache? - - ihr Mann. Der es nicht beder verstem, und sie gelehrt hat, noch lehrt und ihr Beybringt, daß sie allein den wahren Gusto habe.* (přel. M. H.) Úryvek z dopisu Leopolda Mozarta dceři z 21. 4. 1786. In: *Mozart. Briefe und Aufzeichnungen. Band III*. Ed. Wilhelm A. Bauer, Otto Erich Deutsch. Kassel: Bärenreiter, DTV 2005, s. 532.

⁸³ SÝKORA, Václav Jan, *František Xaver Dušek, život a dílo*. Praha: SNKLHU 1958, s. 31.

⁸⁴ Ignaz Anton Weiser byl salcburským radním a dokonce starostou, byl také přítelem Mozartových a literátem. Stal se libretistou Mozartovy singspielu *Die Schuldigkeit des ersten Gebots*. JONÁŠOVÁ, Milada, *Mozart a Praha*. In: *Praha Mozartova. Kulturní a společenský život 1780-1800*. Praha: Scriptorium 2006, s. 96.

pro ni složil dramatickou árii *Ah, lo previdi* (KV 272). Dušková ji zazpívala v Salcburku na akademii, na klavír jí doprovázel Mozart.⁸⁵

Josefina Dušková patřila k předním českým pěvkyním, nebyla nikdy v žádném angažmá a věnovala se spíše vystupování na koncertech, kde prováděla zejména árie a písně. Současníci jsou jí nadšeni, vystupovala v Drážďanech, Lipsku, Vídni a Salcburku. Josefina také vlastnila od roku 1784 Bertramku, usedlost, kde se scházela pražská hudební společnost a kde její manžel i vyučoval a která byla místem, kde Mozart během svého druhého pražského pobytu napsal své přítelkyni Duškové koncertní árii *Bella mia fiamma, addió*.

Kromě již zmíněných šesti německých tanců, napsal Mozart pro Prahu i novou symfonii, která měla premiéru 19. ledna 1787 v Nosticově divadle. Později se vžilo označení „*Pražská*“ (symfonie D dur, KV 504), přestože ji Mozart komponoval už ve Vídni v prosinci 1786. Mozartova koncertu se účastnil také František Xaver Němeček: „*Symfonie, které složil k této příležitosti, jsou učiněné mistrovské kusy instrumentální skladby, plné, překvapujících přechodů a mají rychlý, ohnivý spád, takže ihned naladí duši očekáváním něčeho vznešeného. To platí zejména o velké symfonii v D dur, která je napořád zamilovanou skladbou pražského obecnstva, ačkoli ji již slyšelo snad stokrát.*“⁸⁶

Obliba Mozartových děl v Čechách vyústila do objednávky opery pro Prahu. „*Operní podnikatel Bondini uzavřel s Mozartem ihned smlouvu na novou operu pro pražské divadlo na příští zimu, což Mozart rád přijal, neboť poznal, jak velice si Čechové váží jeho hudby a jak ji dovedou zahrát.*“⁸⁷ Ve skutečnosti byl možná objednavatelem díla Domenico Guardasoni. Podle Lorenza da Ponteho, Mozartova libretisty, ředitel navrhl hned námět - příběh Dona Juana.⁸⁸ K podepsání smlouvy došlo 8. února 1787. Mozart obdržel za svá

⁸⁵ JONÁŠOVÁ, Milada, Mozart a Praha. In: *Praha Mozartova. Kulturní a společenský život 1780-1800*. Praha: Scriptorium 2006, s. 96.

⁸⁶ NĚMEČEK, František, *Život c. k. kapelníka W. A. Mozarta*. Praha: SNKLHU 1956, s. 39.

⁸⁷ Tamtéž, s. 40.

⁸⁸ NIUBÒ, Marc, *Italská opera v Praze a Wolfgang Amadeus Mozart*. In: *Praha Mozartova. Kulturní a společenský život 1780-1800*. Praha: Scriptorium 2006, s. 115.

vystoupení v Praze a za tuto objednávku 1000 zlatých, jak se zmiňuje Leopold Mozart v dopisu dceři z 1. března 1787.⁸⁹

3.2. Uvedení Dona Giovanniho a druhý pobyt v Praze (1787)

Na podzim roku 1787 Mozart do Prahy přijíždí podruhé (4. 10. 1787). Má zde nastudovat a uvést objednanou operu. S manželkou se ubytoval v apartmá domu U tří zlatých lvů na Uhelném trhu. Hned v protějším Platýzu bydlí Lorenzo da Ponte, libretista opery. Ovšem ruch na tržišti nepřál práci, a tak se Mozart po několika dnech stěhuje na Bertramku k Duškovým.⁹⁰

Mozartův příjezd a přípravy na premiéru reflektuje opět pražský tisk: „*Náš slavný pan Mozart opět přijel do Prahy a od té doby se proslýchá, že jeho nově složená opera, Kamenný host bude dávana poprvé zdejším Národním divadlem.*“⁹¹

Ovšem opera - Don Giovanni - nebyla ještě zcela hotová. V Praze Mozart zkomponoval předehru, tercet *Ah, taci ingiusto core*, árii dona Giovanniho *Deh, vienni alla finestra* a árii dona Ottavia *Il mio tesoro intanto*, finále druhého jednání opery a árii Masetta *Ho, capito*. O pražských částech opery svědčí odlišný formát papíru.⁹²

Ke vzniku předehry se váže řada legend, například že Josefina Dušková Mozarta přes noc zamkla a ráno byla ouvertura v partituře. Johann Aloys Schlosser zaznamenal jinou anekdotu: „*Když bylo v Praze po generální zkoušce na Dona Giovanniho, řekl Mozart své*

⁸⁹ Mozart. *Briefe und Aufzeichnungen. Band III.* Ed. Wilhelm A. Bauer, Otto Erich Deutsch. Kassel: Bärenreiter, DTV 2005, s. 28.

⁹⁰ MUSIL, Jiří František, *Hudební Praha I. Hradčany, Malá Strana, Staré Město, Josefov.* Praha: NLN 2005, s. 206-207.

⁹¹ V originálu „*Unser berühmte Hr. Mozart ist wieder in Prag angekommen, und seit dem hat man hier die Nachricht, dass seine von ihm verfasste Oper, das steinene Gastmahl auf dem hiesigen Nationaltheater zum erstenmal gegeben wird.*“ (přel. M. H.). In: *Prager Oberpostamtszeitung*, č. 80, 6. 10. 1787. Ed. in: BERKOVEC Jiří, *Musicalia v pražském periodickém tisku 18. století.* Praha: Státní knihovna ČSR 1989, s. 66.

⁹² JONÁŠOVÁ, Milada, Mozart a Praha. In: *Praha Mozartova. Kulturní a společenský život 1780-1800.* Praha: Scriptorium 2006, s. 98.

*paní, že by chtěl napsat ouverturu a zdali by mu mohla udělat punč a zůstat u něho, aby ho udržela svěžího. (...) Po punči byl však natolik ospalý, že když mlčela, klimbal, a pracoval jen, když vyprávěla. Časté usínání a její přítomnost mu však práci velmi ztěžovaly. Proto ho paní prosila, aby si na kanapi na hodinku zdřímnul. Souhlasil s tím a prosil ji, aby ho za hodinu opět vzbudila. Usnul však tak tvrdě, že paní nemohla přenést přes srdce, aby ho probudila dřív než před pátou hodinou. Opisovač byl objednán na sedmou hodinu a v sedm hodin byla také ouvertura hotova. Někteří mají zato, že okamžiky usínání i manželských rozhovorů mohou být v ouvertuře patrné.*⁹³

Důležitý je dopis, který poslal Mozart svému příteli Gottfriedu von Jacquinovi v polovině října. Poukazuje totiž na kvalitu pražského souboru a na způsob práce, který zapříčinil těžkosti spojené s uvedením opery. *„Myslíte si asi, že teď má opera již byla provedena – ale mýlíte se trochu. Především není zdejší divadelní soubor tak zdatný jako vídeňský, aby v tak krátkém čase nastudoval takovou operu. Za druhé bylo, když jsem přijel, dosud tak málo připraveno a obstaráno, že by bylo bývalo zcela nemožné, aby byla opera provedena 14., tedy včera.*“⁹⁴

Místo Dona Giovanniho byla provedena Figarova svatba, kterou Mozart dirigoval. Vzbudila u diváků *„všeobecný úspěch a spokojenost [Beyfall und Zufriedenheit]“*⁹⁵ a představení přihlížela vévodkyně toskánská se snoubencem.

V dopisu příteli Jacquinovi Mozart vysvětluje důvod, proč byla premiéra odložena: *„(...) protože je soubor malý, žije impresáριο ve stálém strachu a musí své lidi co možná šetřit, aby snad nenadálým onemocněním nebyl uveden do postavení ze všech kritických postavení nejkritičtějšího, že by totiž musil představení odřici! - Proto zde jde všechno na tak dlouhé lokte, že herci (z lenosti) nechtějí studovat ve*

⁹³ SCHLOSSER, Johann Alois, *Wolfgang Amadeus Mozart*. Plzeň: Laiwa press 1991, s. 48.

⁹⁴ Úryvek z dopisu Gottfriedu von Jacquinovi ze dne 15. 10. 1787. In: *Mozart v dopisech*. Ed. František Bartoš. Praha: SNKLHU 1956, s. 181-182.

⁹⁵ In: *Prager Oberpostamtszeitung*, č. 83, 16. 10. 1787. Ed. in: BERKOVEC Jiří, *Musicalia v pražském periodickém tisku 18. století*. Praha: Státní knihovna ČSR 1989, s. 67.

*dnech, kdy se hraje opera, a ředitel (ze strachu a bázně) je k tomu nechce přinutit...“⁹⁶ Dvacátého pátého října Mozart konečně dopis dokončuje a oznamuje definitivní datum premiéry „*Příští pondělí, 29., bude opera po prvé provedena.*“⁹⁷*

Z tiskových zpráv, stejně jako z výroků Mozartových současníků čiší nadšení a svědci premiéry Dona Giovanniho si uvědomují výjimečnost této události. Třicátého října se v *Prager Oberpostamtzeitung* objevila zpráva, že „*Ředitel zdejší italské společnosti včera ohlásil (...) operu Don Jouan, neboli Potrestaná prostopášnost.*“⁹⁸ Stejný list přináší o čtyři dny později podrobnější hudební recenzi, kde hodnotí dlouho očekávanou premiéru opery: „*Znalci a umělci říkají, že v Praze nikdy nebylo provedeno jí rovné. Pan Mozard sám dirigoval a když vstoupil do orchestru, byl uvítán jásotem, který se opakoval i při jeho odchodu. Provedení opery jest ostatně krajně obtížné, a každý se diví, že přes krátké nastudování bylo dobré.*“⁹⁹ Pisatel se ještě pochvalně zmiňuje o orchestru a nádherné výpravě.

Cenné je svědectví Václava Jana Tomáška, který byl na „Donu Juanovi“ v roce 1790, když přišel na studia do Prahy. Takto popisuje své pocity: „*Počíná předehra; její velkolepé myšlenky a rychlý, výjimečný spád, bohatá instrumentace, hlavně však ušlechtilé zživotnění tohoto organického uměleckého díla, uchvátilo mne tak, že jsem seděl jako ve snu sotva dýchaje, (...) Každým okamžikem stoupal můj zájem o dílo a při scéně, kde vystupuje duch komturův, vstávaly mi*

⁹⁶ *Mozart v dopisech.* Ed. František Bartoš. Praha: SNKLHU 1956, s. 181-182.

⁹⁷ Tamtéž, s. 181-182.

⁹⁸ V originálu „*Der Direkteur der hiesigen itallienischen Gesellschaft gab gestern Nachricht von der (...) Oper, Don Jouan, oder Die bestrafte Ausschweifung.*“ (přel. M. H.). (In: *Prager Oberpostamtszeitung*, č. 87, 30. 10. 1787. Ed. in: BERKOVEC Jiří, *Musicalia v pražském periodickém tisku 18. století.* Praha: Státní knihovna ČSR 1989, s. 67.

⁹⁹ V originálu „*Kenner und Tonkünstler sagen, dass zu Prag ihres gleichen noch nicht aufgeführt worden. Hr. Mozard dirigitte selbst, u. als er ins Orchester trat, wurde ihm ein dreymaliger Jubel gegeben, welches auch bey seinem Austritte aus demselben geschah. Die Oper ist übrigens äusserst schwer zu exequiren, und jeder bewundert dem ungeachtet die gute Vorstellung derselben nach so kurzer Studierzeit.*“ In: *Prager Oberpostamtszeitung*, 88, 3. 11. 1787. Ed. in: BERKOVEC Jiří, *Musicalia v pražském periodickém tisku 18. století.* Praha: Státní knihovna ČSR 1989, s. 67-68. (Přel. in: NETTL, Pavel, *Mozart v Čechách.* Praha: Hudební matice Umělecké besedy 1939, s. 116.)

*vlasý hrůzou. Cestou domů jsem poděkoval bratrovi stiskem ruky a odešel od něho se slzami v očích, neschopen slova. Nesporně tento večer měl nejrozhodnější vliv na moji hudební životní dráhu.*¹⁰⁰ Nemusíme zdůrazňovat, že Tomášek se stal jedním z nejnadšenějších Mozartových obdivovatelů a šířitelů jeho odkazu.

Kromě premiéry „opery oper“, která výrazně obohatila pražský hudební život „(...) neboť žádná opera neudržela se zde na divadle ve stejné oblibě tak dlouho jako *Don Juan*. Je tomu nyní deset let, co byla poprvé dávána – a stále ještě ji lidé rádi poslouchají, stále ještě láká hojnost obecenstva do divadla. Zkrátka *Don Juan* je nejoblíbenější operou lepšího pražského obecenstva.“¹⁰¹ Mozart komponuje ještě koncertní árii *Bella mia fiamma, addio*, kterou věnuje Josefině Duškové. V Praze také vznikly dvě písně *Des kleinen Friedrich's Geburtstag* a *Es war einmal, ihr Leutchen* (KV 62).¹⁰² V polovině prosince, i přes naléhání pražských přátel, odjíždí Mozart zpět do Vídně.

3.3 Pražská zastavení v roce 1789

Další návštěvu Prahy Mozart podnikl v dubnu 1789, spíše se jedná o zastávku, projížděl tudy na cestě do Berlína, kam cestoval spolu s Karlem Lichnowským. Sliboval si od ní vylepšení své nedobré finanční situace. V dopisu své ženě z desátého dubna píše, že se ubytoval u jednorozce a chtěl navštívit hraběte Canala a Josefinu Duškovou, ani jednoho však nezastihl. Je zde však zajímavá zmínka o schůzce s Guardasonim, která poukazuje na to, že Mozart dostal objednávku na novou operu pro Prahu: „*Šel jsem tedy ke Guardasonimu, - který to pro příští podzim sjednal téměř správně a*

¹⁰⁰ TOMÁŠEK, Václav Jan, *Vlastní životopis*. Praha: Topič 1941, s. 28.

¹⁰¹ NĚMEČEK, František, *Život c. k. kapelníka W. A. Mozarta*. Praha: SNKLHU 1956, s. 62.

¹⁰² NETTL, Pavel, *Mozart v Čechách*. Praha: Hudební matice Umělecké besedy 1939, s. 120.

*slíbil mi za operu dvě stě dukátů a padesát dukátů cestovného.*¹⁰³ Objednávka se však neuskutečnila, protože Guardasoni odjel se svojí společností do Varšavy.¹⁰⁴ Hned tentýž den Mozart odcestoval do Drážďan, kde vystoupil na koncertě s Josefinou Duškovou, a poté pokračoval dál do Berlína.

Po cestě z Berlína se Mozart zastavil v Praze na čtyři dny (přicestoval 28. května, odjel 2. června 1789). Nic bližšího o jeho programu však nevíme.¹⁰⁵

3.4 Korunovační opera a poslední pobyt v Praze (1791)

Poslední Mozartův pražský pobyt, který patří k těm významnějším, byl naplněn prací na korunovační opeře *La Clemenza di Tito*. Přípravy korunovace Leopolda II. na českého krále byly rozsáhlé. Součástí ceremonií byl také bohatý doprovodný program, v jehož rámci měla zaznít i nová opera. Podrobný popis korunovačních oslav vyšel v *Tagebuch der böhmischen Königs – Krönung* v Praze.¹⁰⁶

Datum korunovace bylo stanoveno na šestého září 1791. Teprve na začátku července uzavírají stavovská divadelní komise a Domenico Guardasoni smlouvu o dodání korunovační opery. Ve smlouvě není uvedeno jméno skladatele, zdá se, že důležitější je hvězdné obsazení. Jako libreto je vybrán text Pietra Metastasia *La Clemenza di Tito*, za předpokladu, že se nepodaří z časových důvodů napsat libreto nové.

Desátého července odjíždí Guardasoni do Vídně, aby zadal text hudebnímu skladateli. Není jisté, že jako prvního oslovil Mozarta,¹⁰⁷

¹⁰³ *Mozart v dopisech*. Ed. František Bartoš. Praha: SNKLHU 1956, s. 190.

¹⁰⁴ NIUBÖ, Marc, Italská opera v Praze a Wolfgang Amadeus Mozart. In: *Praha Mozartova. Kulturní a společenský život 1780-1800*. Praha: Scriptorium 2006, s.

¹⁰⁵ JONÁŠOVÁ, Milada, Mozart a Praha. In: *Praha Mozartova. Kulturní a společenský život 1780-1800*. Praha: Scriptorium 2006, s. 99.

¹⁰⁶ NETTL, Pavel, *Mozart v Čechách*. Praha: Hudební matice Umělecké besedy 1939, s. 130.

¹⁰⁷ V nedatovaném dopisu ze srpna 1791, píše Anrtonio Salieri, knížeti Paulu Antonu Esterházymu, že ho několikrát navštívil Guardasoni a nabízel mu zhudebnění korunovační opery. In: JONÁŠOVÁ, Milada, Mozart a Praha. In:

víme však, že zakázku Mozart přijal, protože naléhavě potřeboval zlepšit svoji zoufalou finanční situaci.

Dvacátého osmého srpna 1791 přijíždí Mozart do Prahy v doprovodu Konstance a svého žáka Franze Xavera Süssmayera. Poslední Mozartův pobyt v Praze byl vyplněn hektickou prací na opeře, která byla nastudována za pouhých osmnáct dní. Šestého září přináší *Prager Oberpostamtszeitung* noticku o provedení opery „*Il dissoluto punito*“, kterou diriguje Mozart.¹⁰⁸ Přítomen byl i císař Leopold, korunovaný až o čtyři dny později. Zachovalo se svědectví saského šlechtice Alexandra von Kleista, který představení v Nosticově divadle zhlédl: „*Nikdy jsem neodcházel z opery tak odměnen jako dnes, kdy jsem v jednom sále viděl pozoruhodné lidi v tak rozdílných situacích (...) Císař se zdál být uvítáním spokojen a několikrát se obecenstvu uklonil (...) Mne však láká ten malý muž v zeleném kabátě, jehož oko prozrazuje, co zamlčuje jeho skromné chování. Je to Mozart (...) kdo v celém divadle může být pyšnější a blaženější než on? (...) v tomto okamžiku jsem si přál být spíše Mozartem než Leopoldem!*“¹⁰⁹ To byl však zároveň největší úspěch poslední Mozartovy návštěvy, protože *La Clemenza di Tito* před dvorem úplně propadla. A to navzdory tomu, že se pro ni podařilo angažovat dvě italské pěvecké hvězdy - Marii Marchetti-Fantozzi v roli Vittelie a kastráta Domenica Bediniho jako Sasta.

Mozart se neúčastnil žádné z korunovačních oslav a nebyl vůbec zmíněn u opery *Titus* v *Tagebuch der böhmischen Königs – Krönung*, jakéhosi oficiálního zpravodaje korunovace.¹¹⁰ Může to být způsobeno i velkým počtem činoher a oper, provedených k císařově poctě, zároveň je to však dokladem změny postavení Mozarta jako skladatele. Dokonce i Němeček zaobaleně píše: „*Tato opera, kterou teď stále ještě poslouchá obecenstvo s nadšením, nelíbila se po prvé při korunovaci*

Praha Mozartova. Kulturní a společenský život 1780-1800. Praha: Scriptorium 2006, s. 99.

¹⁰⁸ In: *Prager Oberpostamtszeitung*, č. 72, 6. 9. 1791. Ed. in: BERKOVEC Jiří, *Musicalia v pražském periodickém tisku 18. století.* Praha: Státní knihovna ČSR 1989, s. 75.

¹⁰⁹ VOLEK, Tomislav, *Mozart a Praha.* Praha: Supraphon 1973, s. 49.

¹¹⁰ NETTL, Pavel, *Mozart v Čechách.* Praha: Hudební matice Umělecké besedy 1939, s. 133.

*tak, jak si toho zaslouhovala. Obecenstvo, které bylo opojeno tancem, plesy, radovánkami, mohlo ovšem v šumu korunovačních slavností nalézt málo zalíbení v prostých krásách Mozartova umění!*¹¹¹ Guardasoni, který investoval hodně do výpravy, pocítil finanční ztrátu, kterou mu na jeho žádost částečně vynahradila stavovská divadelní komise.¹¹²

Z pera prvního Mozartova životopisce se dozvídáme, jakou fyzickou i psychickou změnou prošel Mozart, nyní pětatřicetiletý, od podzimního pobytu v roce 1787. „(...) jeho pleť byla bledá a výraz smutný.“¹¹³ „Při svém loučení s kroužkem přátel byl tak smutný, že slzel. Zdá se, že tuto smutnou náladu způsobovalo tušení blízkého konce – neboť už tehdy nosil v sobě zárodek nemoci, která ho sklátila.“¹¹⁴

Mozart odjíždí z Prahy v polovině září, předtím však ještě píše na Bertramce árii *Io ti lascio addio*. Sedmého října v dopise své ženě zmiňuje zprávy z dopisu svého pražského přítele Antona Stadlera, který jako první provedl 16. října slavný klarinetový koncert A dur (KV 622). „Stodlovi volali „výborně“ (ó český zázraku – píše) z přízemí a dokonce i z orchestru! Však jsem si také dal záležet.“¹¹⁵

3.5 Mozart a Praha po roce 1791

To, že Wolfgang Amadeus Mozart měl zcela výjimečné místo v srdci Pražanů, se naplno projevilo po jeho smrti. Mozart umírá v noci pátého prosince 1791 ve Vídni, zřejmě na selhání ledvin. Pro Prahu to byl obrovský šok, okruh skladatelových známých však

¹¹¹ NĚMEČEK, František, *Život c. k. kapelníka W. A. Mozarta*. Praha: SNKLHU 1956, s. 82.

¹¹² JONÁŠOVÁ, Milada, *Mozart a Praha*. In: *Praha Mozartova. Kulturní a společenský život 1780-1800*. Praha: Scriptorium 2006, s. 100.

¹¹³ NĚMEČEK, František, *Život c. k. kapelníka W. A. Mozarta*. Praha: SNKLHU 1956, s. 45.

¹¹⁴ NETTL, Pavel, *Mozart v Čechách*. Praha: Hudební matice Umělecké besedy 1939, s. 147-148.

¹¹⁵ *Mozart v dopisech*. Ed. František Bartoš. Praha: SNKLHU 1956, s. 199.

připravuje důstojné rozloučení s géníem. Svědectví o tom podává opět František Němeček: „Lze říci, že pro Mozarta tekly nesčetné slzy; nejen pouze ve Vídni, snad ještě více v Praze. (...) každý přítel považoval jeho ztrátu za nenahraditelnou“¹¹⁶ a konečně „Zdalo se neuvěřitelné, že muž, který podal tak nesmrtelná díla, který našim srdcím dal tak čisté vzněty, není více!“¹¹⁷

O slavnostech konaných na počest zesnulého obšírně píše *Prager Oberpostamtszeitung* ve vydání ze 17. prosince, kde se objevuje i noticka o Mozartově smrti. „14-tého prosince v 10 hodin se konala v malostranském farním kostele u Sv. Mikuláše zádušní mše za 5. prosince ve Vídni zesnulého kapelníka a dvorního skladatele Wolfganga Gottlieba Mozarta (...)“;¹¹⁸ dozvídáme se, že mši provedl orchestr „Národního divadla“ (Nostického) pod taktovkou Josepha Strohbacha. Na programu bylo Requiem od Johanna Josepha Röslera-Rosettiho. Událost ochromila celou Prahu: „(...) v ten den zvonily všechny zvony farního kostela celou půlhodinu; skoro celé město sem proudilo, takže ani Vlašské náměstí nemohlo pojmout kočáry, ani chrám, jinak velký pro skoro 4000 lidí obdivovatelů zesnulého. (...) Vprostřed chrámu stál nádherně osvětlený smuteční katafalk, tři sbory s kotly a trubkami temně zvučely.“¹¹⁹ Na obřadu dále účinkovala Josefina Dušková a žáci malostranského gymnázia.¹²⁰ Praha se

¹¹⁶ NĚMEČEK, František, *Život c. k. kapelníka W. A. Mozarta*. Praha: SNKLHU 1956, s. 48.

¹¹⁷ NĚMEČEK, František, *Život c. k. kapelníka W. A. Mozarta*. Praha: SNKLHU 1956, s. 48.

¹¹⁸ V originálu: „Den 14ten Dezember um 10 Uhr wurden in der kleinseitner Pfarrkirche bey St. Niklas die feyerlichen Exequien für den am 5ten in Wien entschlafenen Kapellmeister und. k. k. Hofkomponisten Wolfgang Gottlieb Mozart gehalten (...)“ (přel. M. H.). In: *Prager Oberpostamtszeitung*, č. 101, 17. 12. 1791. Ed. in: BERKOVEC Jiří, *Musicalia v pražském periodickém tisku 18. století*. Praha: Státní knihovna ČSR 1989, s. 79.

¹¹⁹ V originálu: „(...) am Tage selbst wurden durch eine halbe Stunde alle Glocken an der Pfarrkirche geläutet; fast die ganze Stadt strömte hinzu, so dass weder der wälsche Platz die Kutschen, noch die sonst für beynahe 4000 Menschen geräumige Kirche die Verehrer des Verklärten fassen konnte. (...) In der Mitte der Kirche stand ein herrlich beleuchtetes Trauergerüst, 3 Chöre Pauken mit Trompeten ertönten in dumpfen Klänge (...)“ (přel. M. H.). In: *Prager Oberpostamtszeitung*, č. 101, 17. 12. 1791. Ed. in: BERKOVEC Jiří, *Musicalia v pražském periodickém tisku 18. století*. Praha: Státní knihovna ČSR 1989, s. 78.

¹²⁰ Tamtéž.

k Mozartovi zachovala v tomto ohledu lépe než Vídeň nebo Salcburk.¹²¹

Němeček píše o koncertu pořádaném v Nosticově divadle, který se konal 28. prosince, a jehož výtěžek byl věnován vdově po skladateli a jeho synům.¹²² Takovéto akademie na podporu Konstace a jejích dětí nebyly v Praze i jinde ojedinělou záležitostí, Konstace pořádala i jakási turné, aby zaplatila manželovy dluhy. Zprávu o takovém koncertu konaném v Národním divadle přináší *Prager Oberpostamtszeitung* v lednu 1792. „*Celý podnik byl zajištěn Mozartovými zdejšími přáteli ve prospěch jím zanechané rodiny (...)*“¹²³

Zcela zvláštním důkazem přátelství, obdivu a úcty k Mozartovi je také to, že oba dva jeho synové - Karel (narozený v roce 1784) a František Xaver Wolfgang - byli vychováni Františkem Xaverem Němečkem v Praze. Karel se do Prahy dostává v roce 1792 jako osmiletý, pobývá zde pět let a pak odchází do Itálie, kde umírá jako vcelku zámožný obchodník v roce 1858.¹²⁴ *Prager Neue Zeitung* o jeho příchodu do Prahy píše 7. dubna 1794: „*Chlapec Mozart, syn nesmrtelného muže, jehož nebeské harmonie, které nás ještě nadchnou, bude z podnětu Jeho Excelence pana barona von Swieten (...) dán do Prahy ke vzdělání a výchově.*“¹²⁵ I nejmladší syn František Xaver Mozart, kterému říkali Wolfgang Amadeus, se do Prahy dostává jako pětiletý v roce 1796, zatímco jeho matka Konstace pořádá sérii koncertů po Evropě. Nechává ho nejprve u Dušků, po roce se František Xaver dostal, stejně jako jeho bratr, k Němečkovi. V dospělosti se stal

¹²¹ NĚMEČEK, František, *Život c. k. kapelníka W. A. Mozarta*. Praha: SNKLHU 1956, s. 48.

¹²² JONÁŠOVÁ, Milada, *Mozart a Praha*. In: *Praha Mozartova. Kulturní a společenský život 1780-1800*. Praha: Scriptorium 2006, s. 100.

¹²³ V originálu: „*Das ganze Unternehmen war von einer Gesellschaft von Mozarts hiesigen Freunden zum Besten seiner hinterlassenen Familie veranstaltet worden (...)*“ (přel. M. H.). In: *Prager Oberpostamtszeitung*, č. 6, 21. 1. 1792. Ed. in: BERKOVEC Jiří, *Musicalia v pražském periodickém tisku 18. století*. Praha: Státní knihovna ČSR 1989, s. 79.

¹²⁴ NETTL, Pavel: *Mozart v Čechách*. Praha: Hudební matice Umělecké besedy 1939, s. 162-164.

¹²⁵ V originálu: „*Der Knabe Mozart, der Sohn des unsterblichen Mannes, dessen himmlische Harmonien uns noch spät entzücken werden, ward auf Verlassung Sr. Excellenz des Herrn Baron von Swieten (...) nach Prag zur Bildung und Erziehung gegeben.*“ (Přel. in: NETTL, Pavel, *Mozart v Čechách*. Praha: Hudební matice Umělecké besedy 1939, s. 164). In: *Prager Neue Zeitung*, č. 28, 7. 4. 1794. Ed. in: BERKOVEC Jiří, *Musicalia v pražském periodickém tisku 18. století*. Praha: Státní knihovna ČSR 1989, s. 90.

mladší Mozartův syn respektovaným skladatelem a učitelem hudby ve šlechtických rodinách. Umírá roku 1844 v Karlových Varech, kam přijel na léčení.¹²⁶

Pražské noviny dále ve spojitosti s Mozartem přinášejí zprávy o provedení *Kouzelné flétny* (poprvé *Prager Oberposamtszeitung* z 27. října 1792). Kritiku tohoto „*Mozartova posledního mistrovského díla*“¹²⁷ přináší i *Prager Neue Zeitung*. Kouzelná flétna dosáhla takového úspěchu, že se hrála jak v originálu (*Die Zauberflöte*), tak v českém překladu Václava Tháma (*Zpěvy z čarodějné píšťaly*) a italsky (*Il flauto magico*), dialogy v italském překladu zhudebnil Jan křtitel Kuchař.¹²⁸

¹²⁶ NETTL, Pavel: *Mozart v Čechách*. Praha: Hudební matice Umělecké besedy 1939, s. 162-164.

¹²⁷ V originálu „*Mozart letztes Meisterstück*“ (přel. M. H.). In: *Prager Neue Zeitung*, č. 7, 24. 1. 1794. Ed. in: BERKOVEC Jiří, *Musicalia v pražském periodickém tisku 18. století*. Praha: Státní knihovna ČSR 1989, s. 86.

¹²⁸ JONÁŠOVÁ, Milada, *Mozart a Praha*. In: *Praha Mozartova. Kulturní a společenský život 1780-1800*. Praha: Scriptorium 2006, s.101.

4. LUDWIG VAN BEETHOVEN A JEHO PRAŽSKÉ POBYTY

Ludwig van Beethoven nepodnikl za svůj život mnoho zahraničních cest. O to významnější jsou jeho čtyři zastavení v Čechách. Dvě návštěvy Prahy měly koncertní charakter, pobyty v českých lázních byly vynuceny zhoršujícím se umělcovým zdravím. V Čechách měl Beethoven mnoho přátel z řad šlechticů i umělců, s jejichž okruhem se stýkal i ve Vídni.¹²⁹ Prahu Beethoven navštívil prokazatelně v roce 1796 a 1798. V pozdějších letech již dával přednost ústraní, přesto odjíždí v roce 1811 na léčebnou kúru do Teplic. Pobyt mu pomohl, načerpal zde nové psychické a fyzické síly a po roce se sem opět vrací. Tentokrát navštěvuje také Karlovy Vary a Františkovy Lázně.¹³⁰ Když v roce 1815 uvažoval Beethoven o další cestě do zahraničí, byla předpokládaným cílem mj. Praha. V dopisu Dr. Janu Nepomuku Kaňkovi 8. dubna 1815 píše: „*Snad pojedu do Teplic, avšak není to jisté, při této příležitosti bych mohl Pražanům umožnit něco si ode mne poslechnout, co myslíte, máte-li ještě vůbec o mně nějaké mínění?*“¹³¹ Cestu však již neuskutečnil.

Beethoven odjíždí do Prahy krátce poté, co se usidluje ve Vídni. Přistěhoval se sem z Bonnu v listopadu 1792, kdy mu bylo dvaadvacet let. Měl za sebou nelehké dětství poznamenané otcovou snahou využít jeho talent a neuspořádanými domácími poměry. Jako „zázračné dítě“ cestuje po Evropě, v roce 1787 do Vídně, aby studoval u Mozarta.¹³² Slibný pobyt přerušila matčina náhlá smrt a neúnosná rodinná situace v letech 1787-1792. Otec Johann Beethoven zcela propadl alkoholu, byl zbaven svéprávnosti a starost o sourozence připadá Ludwigovi.¹³³ Rodný Bonn Beethoven opouští 2. listopadu 1792 – už se sem nikdy

¹²⁹ PLEVKA, Bohumil, *Beethoven a Praha*. Praha: Supraphon 1975, s. 65.

¹³⁰ RACEK, Jan, *Beethoven a české země*. Brno: SPN 1964, s. 37-67.

¹³¹ *Beethoven. Osobnost génia v korespondenci*. Ed. Oldřich Pulkert, Miloslav Hronek. Praha: Vyšehrad 2004, s. 260.

¹³² Beethoven zcela určitě slyšel Mozarta hrát a pravděpodobně ho také navštívil a přednesl mu některá svá díla. Mozartova poznámka „*Na toho dejte pozor, o něm jednou bude mluvit celý svět*“ je ovšem nepodložená. LOCKWOOD, Lewis, *Beethoven. Hudba a život*. Praha: BB art 2005, s. 64-65.

¹³³ Tamtéž, s. 61.

nevrátil.¹³⁴

Ve Vídni Beethoven studuje u Josepha Haydna, Johanna Schenka, Johanna Georga Albrechtsbergera, Antonia Salieriho¹³⁵ a jeho klavírní hra mu otvírá dveře paláců vlivných šlechtických rodů. Navazuje potřebné styky s přibližně třicítkou mecenášů. Mezi jinými i s Karlem a Mořicem Lichnowskými.¹³⁶ Do domu Lichnowských se Beethoven zanedlouho stěhuje a získává tak veškeré zaopatření. Důvěrné přátelství s rodinou, zejména s knížetem Karlem,¹³⁷ mu přineslo hlavně v začátcích mnoho užitku - hmotnou podporu i společenské styky. Na pátečních domácích koncertech u Lichnowských si získává Beethoven renomé jako vynikající klavírista, prezentuje zde také první vlastní skladby. Přestože Beethovenova složitá povaha přivodila několik drobných i vážnějších roztržek, jak je patrné například z dopisů,¹³⁸ pomoci Lichnowských si Beethoven velmi cenil a dedikoval příslušníkům rodiny mnoho svých skladeb.¹³⁹

Koncem března 1795 Beethoven poprvé veřejně vystupuje ve Vídni, na podzim tiskem vychází jeho op. č. 1 - Tři tria pro klavír, housle a violoncello. Edici v nakladatelství Artaria financoval a zaštitil kníže Karel Lichnowský, hudebninu si předplatila na základě květnové anonce ve Wiener Zeitung řada zájemců. Jejich seznam byl otištěn 5. září - 123 odběratelů si objednalo 241 exemplářů, přičemž

¹³⁴ Nepřijel ani na otcův pohřeb. Johann Beethoven zemřel 18. 12. 1792, tedy měsíc po synově odjezdu. LOCKWOOD, Lewis, *Beethoven. Hudba a život*. Praha: BB art 2005, s. 61.

¹³⁵ Tamtéž, s. 100.

¹³⁶ Jinými jeho podporovateli byli např. hrabě Ernst Gabriel Valdštejn, baron Mikuláš Zmeškal z Domanic, baron von Swieten, kníže František Josef Maxmilián z Lobkovic, hrabě a hraběnka von Browne, bonnský kurfiřt Maxmilián František ho podporuje ve Vídni až do roku 1794. LOCKWOOD, Lewis, *Beethoven. Hudba a život*. Praha: BB art 2005, s. 92-98.

¹³⁷ Karel Lichnowský (1756-1814) byl Beethovenův obdivovatel a sám nadaný klavírista. Poskytoval Beethovenovi finanční i společenské zázemí. *Beethoven. Osobnost génia v korespondenci*. Ed. Oldřich Pulkert, Miloslav Hronek. Praha: Vyšehrad 2004, s. 41.

¹³⁸ Po konfliktu v Hradci u Opavy v roce 1806 vztah knížete Lichnowského s Beethovenem ochladl. Na přání knížete Lichnowského měl tehdy Beethoven zahrát francouzským důstojníkům, což Beethoven odmítl. Situace zašla tak daleko, že se Beethoven zamkl ve svém pokoji. Kníže Lichnowský nechal vyrazit dveře a Beethoven by na něj málem vrhl židli, kdyby ho nezadržel Hrabě Oppersdorf. *Beethoven. Osobnost génia v korespondenci*. Ed. Oldřich Pulkert, Miloslav Hronek. Praha: Vyšehrad 2004, s. 99.

¹³⁹ RACEK, Jan, *Beethoven a české země*. Praha: SPN 1964, s. 16.

zvýhodněná cena jednoho výtisku byla dukát. Autor opus připsal Karlu Lichnowskému. Ten sám odebral dvacet kousků, nejvíce jich však odešlo na objednávku Anny Thunové do Prahy pro řadu významných šlechticů: Černín, Dietrichstein, Fürstenberg, Harach, Valdštejn, Kinský, Lobkovic, Švarcenberg, Kolovrat, Vrbna, Žerotín, Schönfeld a další.¹⁴⁰

Do povědomí pražské společnosti se Beethoven tedy dostává už v roce 1795. V odborné literatuře věnované Beethovenovým pobytům v Praze se objevuje hypotéza, že první návštěvu zde Beethoven uskutečnil právě v roce 1795. Nelze ji však přesvědčivě dokázat.¹⁴¹ Jako důkaz existuje pouze záznam v *Allgemeines historisches Künstler-Leikon für Böhmen* Jana Bohumíra Dlabače z roku 1815 o Beethovenově účasti na akademii v roce 1795;¹⁴² druhým „dokladem“ je věta z dopisu bratrovi ze dne 19. 2. 1796: „*Také peněz dostanu tentokrát hodně*“ (podtrhla M. H.).¹⁴³ Prameny doloženou první Beethovenovou návštěvou v Praze tak zůstává rok 1796, ovšem jak poznamenává Vladimír Balthasar v roce 1921 a po něm konstatují další badatelé, „*zanechvají nás dochované prameny začasté v čiré nejistotě, (...) Až nápadně málo jich vlastníme.*“¹⁴⁴

¹⁴⁰ TARANTOVÁ, Marie, L. v Beethoven a jeho pražský advokát Jan N. Kaňka. In: *Československá beethoveniána*. Hradec u Opavy: Beethovenova společnost 1965, s. 164-165.

¹⁴¹ Za podloženou ji považuje Beethovenův biograf A. W. Thayer nebo autor české monografie *Beethoven v Praze* Vladimír Balthasar. Kriticky ji naopak hodnotí J. Racek nebo B. Plevka; biografie Lewise Lockwooda se o tomto pobytu nezmiňuje.

¹⁴² „v. Beethoven, klavírní koncertní mistr. V roce 1795 provedl v Praze akademii, na níž hrál za všeobecného úspěchu. Jeho skladby jsou dosud jak v Praze, tak v městech venkovských pilně hrány.“ DLABACŽ, Gottfried Johann, *Allgemeines historisches Künstler-Leikon für Böhmen*. Prag: Haase 1815. (Přel. in: BALTHASAR, Vladimír, *Beethoven v Praze*. Praha: Mozarteum 1921, s. 9). V. Balthasar vyslovuje domněnku, že mohlo jít i o tiskovou chybu v letopočtu.

¹⁴³ *Beethoven. Osobnost génia v korespondenci*. Ed. Oldřich Pulkert, Miloslav Hronek. Praha: Vyšehrad 2004, s. 43.

¹⁴⁴ BALTHASAR, Vladimír, *Beethoven v Praze*. Praha: Mozarteum 1921, s. 8.

4.1 První návštěva Prahy (1796)

V roce 1796 podnikl Ludwig van Beethoven svoji první doloženou koncertní cestu do zahraničí. Navštívil Prahu a odtud pokračoval do Drážďan a do Berlína. Bylo mu 26 let a usiloval o získání jména, slávy a peněz, o navázání užitečných konexí.¹⁴⁵

Koncem ledna vyjíždí z Vídně do Prahy. Na cestě mladého pianistu a skladatele doprovází Karel Lichnowský, zřejmě inspirátor výpravy. V Linci oba přeseďadají do poštovního dostavníku a míří do Norimberka. Lichnowský si zde během několika dnů vyřizoval obchodní záležitosti. Do Prahy dorazili Ludwig van Beethoven a Karel Lichnowský ještě pravděpodobně v prvním únorovém týdnu.¹⁴⁶

Ubytovali se na Malé Straně v hostinci U Zlatého jednorožce.¹⁴⁷ Zde Beethoven údajně rád sedával pod blízkým platanem na Maltézském náměstí.¹⁴⁸ Lichnowský uvedl umělce do okruhu svých přátel a v dopise z 19. února Beethoven píše, že „*kniže Lichnowský bude asi brzo nazpět ve Vídni, odtud již odejel*“.¹⁴⁹

Přímé prostřednictví hraběte Karla Lichnowského při navazování kontaktů mělo velkou váhu a Beethoven tak získal během krátké doby v pražských hudebních salonech mnoho vlivných známostí. Obdiv a přátele si už ale získával sám - svoji klavírní hrou i vlastními kompozicemi. V již zmiňovaném dopise bratrovi nadšeně sděluje, že se mu daří „*dobře, velmi dobře*“, a dále „*mé umění mi získává přátele a úctu, co bych chtěl víc? Také peněz dostanu tentokrát hodně*“.¹⁵⁰ Pobyt v Praze se tedy slibně rozvíjel.

Zrekonstruovat koncertní činnost a pohyb Ludwiga van

¹⁴⁵ V roce 1796 píše do svého zápisníku větu: „*Přes všechny slabosti těla nechť vládne můj duch. Pětadvacítka přišla, tento rok musí rozhodnout o celém muži.*“ WENIG, Jan, *Byli v Praze*. Praha: Státní hudební vydavatelství 1962, s. 33.

¹⁴⁶ PLEVKA, Bohumil, *Beethoven a Praha*. Praha: Supraphon 1975, s. 23-24.

¹⁴⁷ Dnes Palace Beethoven, Lázeňská ulice č. 11. MUSIL, František Jiří, *Hudební Praha I. Hradčany, Malá Strana, Staré Město, Josefov*. Praha: NLN 2005, s. 131.

¹⁴⁸ Tamtéž, s. 121.

¹⁴⁹ BEETHOVEN, Ludwig van, *Listy o umění, lásce a přátelství*. Praha: Panton 1974, s. 20.

¹⁵⁰ Tamtéž, s. 19- 20.

Beethovena v Praze není možné - chybí prameny. „Zcela určitě můžeme mluvit o úplné nevšímavosti a nepochopení tehdejšího tisku. Ani K. k. Prager Oberpostamtzeitung, ani Prager Neue Zeitung, tím méně pak České poštovské noviny Schönfeldovy nečiní té nejmenší, nejstručnější zmínky.“¹⁵¹ Rozsáhlejší průzkum v archivech podnikl např. Jan Racek a opět zmiňuje naprostý nedostatek pramenného materiálu.¹⁵² Beethoven se zřejmě pohyboval ve šlechtických a bohatých měšťanských kruzích, vystupoval v salonech paláců a významných pražských osobností, vykonal mnoho návštěv, ale řada z těchto akcí měla (polo)soukromý ráz a písemné doklady o nich nejsou.

S určitostí víme, že se Beethoven stýkal s rodinami Clary-Aldringenů¹⁵³ a Clam-Gallasů,¹⁵⁴ jak dosvědčuje několik skladeb připsaných „la belle J.“,¹⁵⁵ tedy komtese Josefině Clary-Aldringen provdané Clam-Gallasové.

Josefině bylo v roce 1796 devatenáct let a pocházela z významné rodiny. Její otec hrabě Filip Clary-Aldringen byl komořím, tajným a guberniálním radou,¹⁵⁶ prastrýc František Václav zastával úřad nejvyššího dvorského a zemského lovčího.¹⁵⁷ Clary-Aldringenský palác najdeme na Malé Straně, kde měla pražské sídlo většina šlechty. Rodina se kromě Prahy a dvora ve Vídni pohybovala také v Teplicích a Filip vlastnil statek Mšeno.¹⁵⁸

Také rod Clam-Gallasů měl své državy v severních Čechách.

¹⁵¹ BALTHASAR, Vladimír, *Beethoven v Praze*. Praha: Mozarteum 1921, s. 9.

¹⁵² RACEK, Jan, *Beethoven a české země*. Praha: SPN 1964, s. 22-23.

¹⁵³ Clary-Aldringenský palác stál na Malé Straně, Tomášská 17. V roce 1751 byl barokně přestavěn. Roku 1842 ho koupili Aueršperkové. MUSIL, František Jiří, *Hudební Praha I. Hradčany, Malá Strana, Staré Město, Josefov*. Praha: NLN 2005, s. 82.

¹⁵⁴ Clam-Gallasovský palác najdeme v Husově ulici na Starém Městě. Dnes v něm sídlí Archiv hlavního města Prahy. MUSIL, František Jiří, *Hudební Praha I. Hradčany, Malá Strana, Staré Město, Josefov*. Praha: NLN 2005, s. 188-191.

¹⁵⁵ Věnování „Pour la belle J. par L. v B.“ se nachází na autografu skladby Ludwiga van Beethovena *Adagio ma non troppo* pro mandolinu a cembalo. BUCHNER, Alexandr, *Beethovenovy skladby pro mandolinu*. In: *Kniha o Praze*. Praha: Orbis 1958, s. 158.

¹⁵⁶ Hrabě Filip Clary-Aldringen (21. 10. 1741/ 1742-13. 7. 1795). RACEK, Jan, *Beethoven a české země*. Praha: SPN 1964, s. 25.

¹⁵⁷ MUSIL, František Jiří, *Hudební Praha I. Hradčany, Malá Strana, Staré Město, Josefov*. Praha: NLN 2005, s. 82.

¹⁵⁸ PLEVKA, Bohumil, *Teplická zastavení Ludwiga van Beethovena*. Teplice: Dům kultury v Teplicích 1990.

Hrabě Kristián Filip Clam-Gallas byl stejně jako Josefinin otec komořím. Přátelské styky obou dokládá i skutečnost, že byli členy stejné zednářské lóže - „U tří korunovaných hvězd“.¹⁵⁹ Zde se šířily osvěcenské myšlenky a kulturní informace, členy byla řada šlechticů a vzdělaných mužů - lékaři, právníci, technici, spisovatelé, univerzitní profesori, hudebníci.¹⁶⁰ Součástí zednářského života byla také péče o sirotky a jiné charitativní aktivity. Díky svým otcům tak vyrůstají Kristián Kryštof Clam-Gallas i Josefina v nadprůměrně vzdělaném, moderním a otevřeném prostředí. Myšlenka na jejich sňatek¹⁶¹ se tak nabízí už před smrtí Filipa Clary-Aldringen v roce 1795.¹⁶²

Josefina poté pobývá v pražském paláci Clary-Aldringenů u svého vzdáleného bratrance Jana Nepomuka.¹⁶³ Byla krásná, dostalo se jí vzdělání obvyklého v jejích kruzích a obzvláště vynikala v hudbě - velmi dobře zpívala a hrála na mandolinu.¹⁶⁴ Pohybovala se v nejlepší společnosti - do ní v únoru 1796 uvádí Karel Lichnovský Ludwiga van Beethovena.

Do pražských salonů vstupuje „malý pořizek, široký v ramenou, s krátkým krkem, velkou hlavou, širokým nosem a temnou pletí“, který se „při chůzi vždycky maličko nakláněl dopředu“ a kterému se v dětství říkávalo „der Spagnol“.¹⁶⁵ Měl tmavé vlasy, které mu „neuspořádaně vlály kolem obličeje“.¹⁶⁶ Jeho chování bylo směsicí šarmu, nejistoty i arogance, měl pocit vlastní výjimečnosti, byl hrdý a

¹⁵⁹ Šlo o velmi prestižní lóži - byla nejstarší v Čechách a sídlila na Malé Straně. TVRZSKÝ, Jaroslav, Pražští zednáři. In: Praha *Praha Mozartova. Kulturní a společenský život 1780-1800*. Praha: Scriptorium 2006, s. 53-57. PODŠKUBKA, Jan, *České svobodné zednářství v průběhu XVIII. století*. Praha: NK ČR 2005.

¹⁶⁰ Například Jiří Antonín Benda, Jan Křtitel Kuchař, Pavel Vranický, Leopold Antonín Koželuh a další. PODŠKUBKA, Jan, *České svobodné zednářství v průběhu XVIII. století*. Praha: NK ČR 2005.

¹⁶¹ Čtyřicetiletý Kristián Kryštof se oženil s komtesou Josefinou 20. listopadu 1797. RACEK, Jan, *Beethoven a české země*. Praha: SPN 1964, s. 25.

¹⁶² PLEVKA, Bohumil, *Beethoven a Praha*. Praha: Supraphon 1975, s. 26.

¹⁶³ MUSIL, František Jiří, *Hudební Praha I. Hradčany, Malá Strana, Staré Město, Josefov*. Praha: NLN 2005, s. 82.

¹⁶⁴ Josefinino umění bylo oceněno současníky v Schönfeldově *Jahrbuch der Tonkunst für Wien und Prag*. Vídeň 1796. In: RACEK, Jan, *Beethoven a české země*. Praha: SPN 1964, s. 25.

¹⁶⁵ LOCKWOOD, Lewis, *Beethoven. Hudba a život*. Praha: BB art 2005, s. 206. Jde o vzpomínku Gottfrieda a Cäcilie Fischerových, Beethovenových známých z Bonnu.

¹⁶⁶ Tamtéž, s. 96. Popis Elisabeth Bernhardové.

občas dokonce předstíral urozený původ, k čemuž mu pomáhal přídomek „van“. Paní Bernhardová vzpomíná: „*Byl strašně nadutý. Na vlastní oči jsem viděla matku kněžny Lichnowské, hraběnkou Thunovou (patronku Haydna a Mozarta, tchyni Lichnowského), jak si před ním klekla na kolena, když se rozvaloval na sofa, a úpěnlivě ho prosila, aby něco zahrál. Ale Beethoven ji nevyslyšel...*“¹⁶⁷. Beethoven neznal svůj pravý věk, Bettina Brentanová v roce 1810 píše, že „*vypadá sotva na třicátníka; neví sám, kolik je mu let, myslí však, že pětatřicet*“.¹⁶⁸ Přes svůj „škaradý“ vzhled s tváří zjizvenou od neštovic měl velké kouzlo osobnosti a pro ženy byl atraktivní. Zpěvačka Magdalena Willmannová sice odmítla předchozího roku jeho nabídku k sňatku „*že byl tak ohyzdný a poloviční blázen*“,¹⁶⁹ jeho přítel Wegeler však vzpomíná, že měl Beethoven úspěchy, „*jichž by těžko dosáhl leckterý Adonis*“.¹⁷⁰ Měl slabost pro krásné a výše postavené ženy: „*Nemohu milovat nic, co není krásné, sic bych se musil milovat sám*“.¹⁷¹ Ve společnosti takových žen odkládal Beethoven hrubé manýry, uchvacoval hrou na fortepiano a stával se okouzlejícím společníkem.

V Praze na koncertech u Clary-Aldringenů i v paláci Clam-Gallasů potkává Josefinu, která se stala pravděpodobně také jeho žačkou.¹⁷² Přátelský vztah a city k ní inspirovaly Beethovena k napsání a k dedikaci několika skladeb. Jsou výsledkem obdivu ke krásné a nadané vznešené žačce a také dobrého vztahu k mecenášům.

Josefině Claryové připisuje koncertní árii pro soprán s doprovodem orchestru „*Ah, perfido, spergiuro*“, op. 65. Na obálku opisu Beethoven poznamenal: „*Une grande Scene mise en Musique par L. v. Beethoven a Prague 1796*“. Na první straně je věnování: „*Recitativo e Aria composta e dedicata alla Signora Contessa Di Clari Da L. v. Beethoven*“, dole připsal: „*pour Mademoiselle la Comtesse de*

¹⁶⁷ LOCKWOOD, Lewis, *Beethoven. Hudba a život*. Praha: BB art 2005, s. 96.

¹⁶⁸ BEETHOVEN, Ludwig van, *Dopisy, myšlenky, vzpomínky*. Olomouc: Votobia 1996, s. 56.

¹⁶⁹ LOCKWOOD, Lewis, *Beethoven. Hudba a život*. Praha: BB art 2005, s. 213.

¹⁷⁰ ROLLAND, Romain, *Goethe a Beethoven. Beethoven a ženy*. Praha: Knihovna klasiků 1956, s. 181.

¹⁷¹ Tamtéž, s. 183. Cit.z dopisu Ignazi Gleichensteinovi (1809 nebo 1810).

¹⁷² PLEVKA, Bohumil, *Beethoven a Praha*. Praha: Supraphon 1975, s. 30.

Clari“.¹⁷³ Josefina árii zřejmě zpívala, ale veřejné prvenství náleží Josefině Duškové.¹⁷⁴

Více skladeb Beethoven složil pro cembalo a mandolinu. Bylo jich pět nebo i více, ale v úplnosti se zachovaly čtyři - dvě v opisech, dvě v autografech uložených v Praze. Jde o *Adagio ma non troppo „pour la belle J.“* a *Andante con variazioni* D dur, v opisech najdeme *Sonatinu c moll a C dur*. Jde o drobné komorní skladby příležitostného charakteru určené k provedení na domácích koncertech. Navozují pocit lehkosti a optimismu a dokazují Beethovenovo rané zaujetí Mozartem.¹⁷⁵ Tklivé *Adagio* působí na posluchače silnou melodií, u Variací obdivujeme jejich improvizační hravost. Patrná je Beethovenova snaha o líbivost, která mu má získat okamžitý úspěch u publika a kterou se chce přátelům a hostitelům zavděčit. Dedikacemi svých skladeb Josefině dává najevo pozornost jí - v oslovení křestním jménem je patrná velká přátelská důvěrnost, ale také její rodině a známým. Pro ně Beethoven a Josefina skladby zřejmě společně provedli na některé z domácích produkcí. Z mandolinového partu je patrné, že Josefina byla velmi dobrou hráčkou a zvládala i obtížnější pasáže.¹⁷⁶ V Praze Beethoven komponuje ještě dechový sextet op. 71 a klavírní sonátu op. 49 č. 2.

Amatérský hudební život v Praze byl na vysoké úrovni. Ludwig van Beethoven se účastnil v roce 1796 jistě řady hudebních vystoupení. „Dilettantenakademie“ byly oblíbené a konaly se u Clam-Gallasů, Nosticů, Pachtů, Šporků, u barona Dobřenského, u Madam Etterich, u Rothů, u Neuberthů, u vládního rady Šindeláře, u guberniálního rady von Henneta, u kapelníka Strobacha nebo u Kaňků.¹⁷⁷

Kaňkovi vlastnili dům U bílého jednorožce na Staroměstském náměstí. Jan Nepomuk Vojtěch Kaňka, apelační rada zemského soudu,

¹⁷³ Tamtéž, s. 26-29.

¹⁷⁴ Josefina Dušková árii provedla na koncertě v Lipsku 21. 11. 1796. RACEK, Jan, *Beethoven a české země*. Praha: SPN 1964, s. 28.

¹⁷⁵ LOCKWOOD, Lewis, *Beethoven. Hudba a život*. Praha: BB art 2005, s. 113.

¹⁷⁶ BEETHOVEN, Ludwig van, *Werke für Klavier und ein Instrument*. Ed. Armin Raab. Mnichov: Henle 1993.

¹⁷⁷ PLEVKA, Bohumil, *Beethoven a Praha*. Praha: Supraphon 1975, s. 44.

hrál na violoncello, jeho syn Jan Nepomuk studoval práva. Bylo mu dvacet čtyři let, hrál výborně na klavír a skládal. Rodina pořádala slavné akademie, kde se uváděly dokonce opery.¹⁷⁸ Právě Jan Kaňka Beethovena zřejmě uvedl k Duškovým.¹⁷⁹ Manželé Duškovi hostili v Praze už W. A. Mozarta, v menší míře patronát převzali i nad Beethovenem. Duškovi vedli vlastní salon, kde zřejmě koncertoval i Beethoven.¹⁸⁰ Společný koncert Beethovena a Josefiny Duškové se uskutečnil 21. listopadu 1796 v Lipsku. Josefina na něm uvedla árii „*Ah, perfido*“, která jí byla údajně věnována.¹⁸¹

Na opisu árie *Ah, perfido* si Beethoven poznamenal jména pražských známých: „*Schindelar, Toskanisches Haus im Iten Stock. Ulrich. Duschek.*“¹⁸² Antonín Šindelář byl vládní rada a bydlel v prvním patře Toskánského paláce na Hradčanském náměstí. Vlastnil velkou sbírku hudebnin a hrál na violoncello. Pořádal ve svém bytě každý týden koncert komorní hudby. Ulrich byla slavná a vynikající sopranistka Agáta Ulrichová.¹⁸³

Beethoven vystupoval spíše v salonním prostředí, ale nejméně jednou koncertoval veřejně. Dochovala se vstupenka na Beethovenův pražský koncert v sále Konviktu s datem 11. 3. [1796].¹⁸⁴ Program není znám. Další dokument spjatý s Beethovenovým prvním pobytem je uzávěrka Armenininstitutu, pražského ústavu chudých, za rok 1796, uveřejněná v *Prager Oberpostamtszeitung* dne 30. prosince 1797.¹⁸⁵ V seznamu dárců je jméno Ludwig v. Bethaun.

¹⁷⁸ TARANTOVÁ, Marie, L. v Beethoven a jeho pražský advokát Jan N. Kaňka. In: *Československá beethoveniáda*. Hradec u Opavy: Beethovenova společnost 1965, s. 163.

¹⁷⁹ MUSIL, František Jiří, *Hudební Praha I. Hradčany, Malá Strana, Staré Město, Josefov*. Praha: NLN 2005, s. 93.

¹⁸⁰ SÝKORA, Václav Jan, *František Xaver Dušek, život a dílo*. Praha: SNKLHU 1958, s. 50.

¹⁸¹ Bohumil Plevka se domnívá, že se tak stalo z propagačních důvodů. PLEVKA, Bohumil, *Beethoven a Praha*. Praha: Supraphon 1975, s. 37-39.

¹⁸² BUCHNER, Alexandr, Beethovenovy skladby pro mandolinu. In: *Kniha o Praze*. Praha: Orbis 1958, s. 168.

¹⁸³ Tamtéž, s. 168-170.

¹⁸⁴ PLEVKA, Bohumil, *Beethoven a Praha*. Praha: Supraphon 1975, s. 45. Je uložena v Archivu České filharmonie. Letopočet není uveden, Plevka dokument klade do roku 1796, protože v roce 1798 byl Beethoven v Praze na podzim.

¹⁸⁵ In: *Prager Oberpostamtszeitung*, č. 104, 30. 12. 1797. Na tento archivní materiál upozorňuje J. Racek. RACEK, Jan, *Beethoven a české země*. Praha: SPN 1964, s. 24.

Tisk se Beethovenově koncertům a jeho přítomnosti jinak nevěnuje. Důvodem může být to, že kultura a hudbě byla v devadesátých letech věnovaná menší pozornost, převážnou část novin zabírá válečné zpravodajství.¹⁸⁶ Jiným důvodem, tradovaným v odborné literatuře, může být velká obliba W. A. Mozarta v Praze, která zapříčinila, že umělci, kteří sem přijížděli po něm, s ním byli srovnáváni: „*I v době, kdy modla jedné části publika - ten předčasně obdivovaný Beethoven - vzrušila Prahu svou rasantní klavírní hrou, našlo se mnoho znalců i diletantů, kteří se žádnou přízní a žádným předsudkem nedali zaslepit a poznali nejen přednosti, ale i velké chyby toto nastávajícího mistra. Chválili sice po zásluze jeho neobyčejnou zručnost, jeho namáhavé hmaty a skoky, ale to, že zanedbával veškerou zpěvnost, veškerou vyrovnanost ve hře, všechny jemnosti a srozumitelnosti, že bažil jen po originalitě, aniž ji dosáhl, a že ve hře vše přetěžoval a přeháněl - to nemohli bohužel pochválit, natož obdivovat. Získal si pouze naše uši, ne naše srdce, a nebude pro nás nikdy Mozartem.*“¹⁸⁷ Mozart byl v hudbě měřítkem, cenil se „mozartovský“ styl hry i skládání.

Paralel mezi Beethovenem a Mozartem se nabízí několik a měly za následek, že Beethoven na srovnání s Mozartem narážel velmi dlouho. V Bonnu se mu dokonce říkalo „nový Mozart“.¹⁸⁸ Některé podobnosti Beethoven zpočátku ovšem vědomě podporoval - sám si přál být Mozartovým žákem a do určité míry následovníkem. Tak jeho první koncertní cesta vede do Prahy, kam ho doprovází kníže Lichnowský, stejně jako před sedmi lety Mozarta. Bydlí ve stejném hotelu, údajně i ve stejném pokoji.¹⁸⁹ Navazuje přátelství s lidmi, kteří znali Mozarta, přátelí se například s Duškovými.

¹⁸⁶ V 90. letech zejména zprávy z Francie, kde po revoluci vypukly Francouzské revoluční války. Série napoleonských válek byla ukončena až v roce 1815 Napoleonovou porážkou u Watterloo.

¹⁸⁷ PLEVKA, Bohumil, *Beethoven a Praha*. Praha: Supraphon 1975, s. 46. In: *Patriotische Journal für die k. k. Staaten. Zur Kenntnis der in - und ausländischen Begebenheiten*. Praha 1796. Jak uvádí Plevka, v pražských knihovnách se nezachoval ani jeden výtisk této tiskoviny, cit. dle E. Rychnowského, *Deutsche Arbeit* z roku 1905.

¹⁸⁸ LOCKWOOD, Lewis, *Beethoven. Hudba a život*. Praha: BB art 2005, s. 92.

¹⁸⁹ Tamtéž, s. 104.

Z Beethovenova dopisu bratrovi¹⁹⁰ vyplývá, že se chtěl v Praze zdržet „několik týdnů“ a že pak odcestuje do Drážďan, Lipska a Berlína. Z Prahy odjel Beethoven zřejmě někdy v polovině dubna, jeho pobyt zde trval asi dva a půl měsíce. Dvacátého třetího dubna už koncertoval v Drážďanech.¹⁹¹

4.2 Druhý pobyt v Praze (1798)

Beethoven přijíždí do Prahy podruhé na podzim roku 1798. I tentokrát jde o uměleckou cestu. Mnoho pramenů se opět nedochovalo. Jediným přímým svěděctvím jsou paměti Václava Jana Tomáška.¹⁹² Na podzim jako dobu Beethovenova pobytu se usuzuje právě na základě pamětí Václava Jana Tomáška. Své vzpomínky na Beethovenův pobyt začíná: „Roku 1798, kdy jsem pokračoval v právnickém studiu, přijel do Prahy Beethoven, největší mezi klavíristy.“¹⁹³ Dvacátého sedmého října koncertuje Beethoven už ve Vídni, pobyt v Praze se uskutečnil zřejmě předtím.¹⁹⁴

Beethoven roku 1798 v Praze koncertoval. Tyto koncerty - nevíme zda všechny - navštívil Václav Jan Tomášek a popsal je ve svých pamětech. Pražský tisk o Beethovenových vystoupeních opět nereferuje. Čtyřadvacetiletý student práv považoval Beethovena za „největšího mezi klavíristy“ a píše: *Uspořádal v konviktském sále hojně navštívenou akademii, na které přednesl svůj koncert C dur op. 15., dále Adagio a graciesní Rondo z A dur, op. 2., posléze skončil volnou fantasií na téma z Mozartova Tita ,Ah tu fossti il primo oggetto', které mu dala hraběnka Sch...* A dále: *Jeho „velkolepá hra a hlavně smělé provedení jeho fantasie otráslo mnou zcela mimořádně, ba cítil jsem se ve svém nitru tak hluboce pokořen, že po několik dní*

¹⁹⁰ Dopis z 19. 2. 1796 adrsovaný Johannu Nikolausi van Beethovenovi. *Beethoven. Osobnost génia v korespondenci.* Ed. Oldřich Pulkert, Miloslav Hronek. Praha: Vyšehrad 2004, s. 43.

¹⁹¹ PLEVKA, Bohumil, *Beethoven a Praha*. Praha: Supraphon 1975, s. 50.

¹⁹² TOMÁŠEK, Václav Jan, *Vlastní životopis*. Praha: Topič 1941.

¹⁹³ TOMÁŠEK, Václav Jan, *Vlastní životopis*. Praha: Topič 1941, s. 39.

¹⁹⁴ BALTHASAR, Vladimír, *Beethoven v Praze*. Praha: Mozarteum 1921, s. 25.

*jsem se klavíru ani nedotkl a toliko nezdolná láska k umění a rozvážnost přiměly mne k ještě pilnějšimu cvičení.*¹⁹⁵ Vidíme, že Tomášek obdivuje Beethovenovu hru na klavír a také to, že Beethoven hraje jednu z Mozartových skladeb.¹⁹⁶

Na druhém koncertě v Konviktu už Tomášek tak okouzlený nebyl: *„Slyšel jsem Beethovena na jeho druhém koncertě, avšak jeho hra i skladby nepůsobily na mne již tak mocným dojmem. Tehdy hrál koncert B dur, složený teprve v Praze.*“¹⁹⁷ Dozvídáme se tedy, že Beethoven v Praze dokončil a předvedl svůj koncert B dur op. 19.

Tomášek referuje i o třetím koncertu, tentokrát *„u hraběte C.“*, tedy s největší pravděpodobností u Clam-Gallasů nebo Clary-Aldringenů. Beethoven předvedl Rondo z A dur sonáty a improvizoval na Mozartovo téma *Ah!-vous dirai-je, Maman.* *„Tentokrát jsem sledoval Beethovenův umělecký výkon s klidnější myslí. Obdivoval jsem sice jeho výraznou a skvělou hru, ale neušlo mi jeho časté odvážné odbočování od jednoho motivu k druhému, čímž pak byla rušena jednodušnost a plynulý myšlenkový růst. Tytéž vady oslabují často jeho nejvelkolepější díla, jinak velice šťastně promyšlená.“*¹⁹⁸

Tomášek už kritizuje a všímá si i Beethovenovy originality a působivosti jeho děl: *„Nezaujatý posluchač bude jimi [díly] nezřídka mocně vytržen ze své blažené odloučenosti. Zdá se, že hlavní věci u skladby mu byla zvláštnost a svéráznost, což také dostatečně potvrzuje jeho odpověď na otázky jedné dámy, zda často navštěvuje Mozartovy opery?: Nezná je prý a poslouchá nerad cizí hudbu, poněvadž nechce ochuzovat svoji osobitost.*“¹⁹⁹

Tomášek naráží na to, Beethoven byl konfrontován v Praze s Mozartovou hudbou a na to, že jsou tito skladatelé běžně srovnáváni: *„Mnozí, mluví-li o Beethovenovi, hned také připomínají Mozarta, přičemž je tento vždy zkrácen, avšak zapomínají, že Beethovenovy*

¹⁹⁵ TOMÁŠEK, Václav Jan, *Vlastní životopis*. Praha: Topič 1941, s. 39-40.

¹⁹⁶ Mozart byl u publika oblíben. NIUBÖ, Marc, *Moji Pražané mě uctívají. Mozartův kult v Praze v 1. pol. 19. století a Mozartův památník v Klementinu*. Praha: Národní knihovna ČR 2006, s. 22.

¹⁹⁷ TOMÁŠEK, Václav Jan, *Vlastní životopis*. Praha: Topič 1941, s. 40.

¹⁹⁸ Tamtéž, s. 40.

¹⁹⁹ Tamtéž, s. 40.

*počáteční skladby, srozumitelnější a půvabnější než jeho pozdější práce, děkují za své přednosti právě jasné formě, ražené Mozartem a stále mocně působí na posluchače.*²⁰⁰ Tomášek oceňoval tedy nejvýše Mozarta a jeho kompozice. U Beethovena obdivoval klavírní hru, ale pokud šlo o jeho vlastní tvorbu, originalita a jinakost mu vadily - Beethovenovy rané skladby považoval za nejlepší.

Sám říká, že v umění „nenávidí jakékoli srovnávání“, ale: „(...) má-li se však přece srovnávat, představuji si Mozartova genia jako slunce, které svítí a hřeje, aniž by opouštělo svoji uzákoněnou dráhu, kdežto Beethovena nazývám kometou, která naznačuje odvážné cesty, aniž se podřizuje nějakým pravidlům a jejíž objevení zavdává podnět k všelikým pověrám.“²⁰¹

Beethovenův pobyt v roce 1798 je velmi spoře doložen - nevíme, kde se ubytoval, kolik koncertů a kde uspořádal, s kým se stýkal; v této době už ho také trápí ušní choroba. Zřejmě navštívil známé z roku 1796 - Clam-Gallasovy, Duškovy, Kaňkovy. Hrál své skladby a improvizoval na zadané téma. O koncerty byl posluchačský zájem, ale stejně jako Tomášek ho mnozí určitě srovnávali s Mozartem. Pokud se držel obecně uznávané hudební linie, v interpretaci i skladbě, byl obdivován, ale prosadit se s vlastní originální tvorbou v Praze, kde Mozartova hudba nadlouho zakořenila, bylo těžké.

„Beethoven se rozloučil s Prahou a já pocítil blahodárny vliv toho, že jsem si poslechl mistra klavíru v jeho dílech“,²⁰² píše o Beethovenově odjezdu Václav Jan Tomášek.

4.3 Pražská zastavení 1811 a 1812

Po roce 1798 Beethoven už velkou koncertní cestu do zahraničí nepodnikl. Veřejně skoro nevystupoval, jezdil pouze do blízkého okolí Vídně a navštěvoval své šlechtické mecenáše - Brunnsviky, Esterházye

²⁰⁰ Tamtéž, s. 41.

²⁰¹ TOMÁŠEK, Václav Jan, *Vlastní životopis*. Praha: Topič 1941, s. 42.

²⁰² Tamtéž, s. 42.

či Lichnowské.²⁰³ Stále více se u něj projevovala ztráta sluchu, proto horečně pracoval a vyhýbal se veřejnosti. V roce 1802 sepisuje Heiligenstadtskou závěť. Přesto v roce 1803 v dopisu příteli Alexandru Maccovi sděluje datum plánované cesty do Prahy, když odtud obdržel objednávku na oratorium: „(...) *neboť hned před nebo po Velikonocích bych přijel do Prahy, kde bych mu potom přehrál některé z mých novějších skladeb, které by mu přiblížily můj styl psaní a buď by ho nadchly k další [práci], nebo by způsobily, že by docela přestal atd.*“²⁰⁴ Cestu Beethoven neuskutečnil. Na vině byly osobní problémy, zejména nemoc, ale Beethoven také prozatím uměleckou cestu kvůli penězům nepotřeboval. Od roku 1809 byl finančně zajištěn, pobíral roční rentu 4000 zlatých od knížete Ferdinanda Kinského, arcivévody Rudolfa a knížete Františka Maxmiliána Lobkovice.²⁰⁵

V roce 1811 se Beethovenovo zdraví zhoršilo a navíc přišel o svůj finanční příjem. V Rakousku byl vyhlášen patent, kterým byla znehodnocena měna - renta tak ztratila na hodnotě.²⁰⁶ Osobní lékař Joseph Malfatti Beethovenovi důrazně doporučuje odjet na léčení do Teplic.

Z Vídně odjel Beethoven 1. srpna a druhý den už byl v Praze. Zde mu byl 3. srpna vidován pas.²⁰⁷ Prahou tehdy Beethoven pouze projel, zdržel se jeden nebo dva dny. V Teplicích strávil šest týdnů. Jeho zdravotní stav se zlepšil, našel zde odpočinek, zábavu i společnost významných vědců, umělců a politiků. Byl zde spokojen, takže se rozhodl léčebný pobyt napřesrok zopakovat.

V roce 1812 přes Prahu cestuje do Teplic, Karlových Varů a Františkových Lázní. V Praze se tentokrát zastavuje u knížete Kinského, aby projednal problémy s vyplácením renty. V dopisu kněžně Marii Karolině Kinské z 30. 11. 1812 píše: „*Protože jsem několik týdnů potom projížděl na své cestě do Teplic Prahou,*

²⁰³ PLEVKA, Bohumil, *Beethoven a Praha*. Praha: Supraphon 1975, s. 61.

²⁰⁴ *Beethoven. Osobnost génia v korespondenci*. Ed. Oldřich Pulkert, Miloslav Hronek. Praha: Vyšehrad 2004, s. 82.

²⁰⁵ TARANTOVÁ, Marie, L. v Beethoven a jeho pražský advokát Jan N. Kaňka. In: *Československá beethoveniáda*. Hradec u Opavy: Beethovenova společnost 1965, s. 155-156.

²⁰⁶ Tamtéž, s. 156.

²⁰⁷ RACEK, Jan, *Beethoven a české země*. Praha: SPN 1964, s. 38.

představil jsem se knížeti a obdržel od něho potvrzení tohoto příslibu v celém rozsahu. Jeho Jasnost mimo to prohlásila, že plně chápe oprávněnost mé prosby a pokládá ji ne jinak než za spravedlivou. Poněvadž jsem se nemohl v Praze zdržet, dokud by byla celá záležitost zcela ukončena, dala mi Jeho Jasnost milostivě vyplatit a conto 60 dukátů, které měly platit podle vyjádření Výsosti za 600 zl. vídeňské měny.“²⁰⁸ Právním poradcem je jeho přítel a právník Jan Nepomuk Kaňka. Do Prahy Beethoven přijíždí 1. července. Strávil zde čtyři dny.

K plánované cestě do českých lázní a do Prahy v roce 1815 už nedošlo.

²⁰⁸ *Beethoven. Osobnost génia v korespondenci.* Ed. Oldřich Pulkert, Miloslav Hronek. Praha: Vyšehrad 2004, s. 169.

ZÁVĚR

Tato práce zkoumá hudební život v Praze na sklonku 18. století. Na předcházejících stranách jsem se snažila postihnout všechny oblasti hudební kultury v tomto období. Vycházela jsem z dobových pramenů, především z pražského tisku a z korespondence. Jako konkrétní příklad dobového vkusu, vnímání a reflexe událostí v dobovém tisku posloužily pražské pobyty W. A. Mozarta a L. van Beethovena. Zkoumání jsem časově ohraničila rokem 1800.

Praha byla v 18. století hudebním centrem Čech a významným kulturním střediskem v Evropě. Tomu odpovídá široká škála tisku z domácí produkce, který odráží mj. soudobé hudební dění. Platformou výjimečného stavu hudby v Čechách bylo hudební vzdělání, které poskytovaly od dětství církevní i státní školy. Učitelé – kantoři byli často dobří hudebníci a skladatelé. Vliv nad hudbou si stále udržuje církev, hudba je součástí bohoslužeb. Centrem hudebního života jsou chrámové kůry, často provázané se školou. V jejich čele stojí regenschoriové. Najdeme mezi nimi mnoho slavných jmen, např. Václava Vincence Maška, Antonína Koželuha nebo Jana Křtitele Kuchaře.

Hudba doprovází všechny činnosti v životě člověka, jak dokazují zprávy v novinách o konání různých lidových zábav. Praha dosáhla ke konci 18. století skoro osmdesáti tisíc obyvatel. Stěhuje se sem mnoho lidí z venkova (za prací), lidé do Prahy jezdí za zábavou nebo obchodně. Pražská inteligence (studenti, umělci, spisovatelé, herci, novináři, hudebníci) se scházejí v hostincích i v jednotlivých domácnostech, kde se také provozuje hudba.

Důležitou roli v hudebních dějinách Prahy sehrála politická, společenská i kulturní propojenost s Vídní, řada významných osobností působí zároveň v Praze a ve Vídni. Hudební prostředí je kosmopolitní, bohatá je česká hudební emigrace a naopak v českých zemích působí mnoho zahraničních umělců.

Úloha elit, zejména šlechty a bohatého měšťanstva, byla

v organizaci pražského kulturního života významná. Provozování a podpora hudby je součástí reprezentace šlechty a měšťanů, a také zábavou. Řada z nich se stávala mecenáši, podporovali hmotně nebo společensky jednoho i více hudebníků. Sami pak provozovali hudbu, ať už pasivně nebo aktivně, a mnoho z nich projevilo velký talent. Ve šlechtických a bohatých měšťanských rodinách byli učitelé hudby často přední umělci. Byly pořádány veřejné nebo domácí soukromé produkce. Šlechta si udržovala kapely, v nichž hráli často služebníci, od kterých se hudební vzdělání vyžadovalo.

Centrem hudebního dění jsou šlechtické paláce, kde se pořádají tzv. Dilletantenakademie, ale také divadla a koncertní sály. Vývoj směřoval od převahy italské operní hudby k národní opeře a instrumentálním skladbám. Rozvíjí se šlechtický a měšťanský salon a veřejný koncertní život. Mezi podporovatele hudby patřili zejména Nosticové, Clam-Gallasové, Kolowratové, Kinští nebo Thunové, manželé Duškovi a rodina Kaňků.

Hudebníci podnikali umělecké cesty, pořádali koncerty, na kterých předváděli svá díla, studovali u význačných osobností. Cílem jejich cest se stávala Itálie, Paříž, Vídeň a také Praha.

Do Prahy cestuje i W. A. Mozart. Navštívil Prahu celkem pětkrát mezi lety 1787 až 1791. O jeho pobytech vypovídají pražské noviny, Mozartova korespondence, vzpomínky současníků i jeho díla. Z četnosti i tónu zpráv o Mozartovi v Praze můžeme vyčíst, s jak velkým nadšením byl v Praze přijímán. Velký ohlas měla jeho opera Figarova svatba a pražská premiéra Dona Giovanniho v roce 1787. V Čechách můžeme mluvit o Mozartově kultu, jeho skladby byly často hrány, jsou z nich pořizovány výtahy a opisy, některá jeho díla zlidověla. Pro pražské publikum byl W. A. Mozart hudebním vzorem. Těžko tak přijímalo nové podněty. V roce 1837 byl jako první v Evropě v Praze zřízen Mozartův památník.

S Mozartem byl při svých pražských pobytech srovnáván i L. v. Beethoven. Navštívil Prahu celkem čtyřikrát, ale důležité jsou hlavně jeho dva první pobyty zde v letech 1796 a 1798, které byly koncertního charakteru. Mnoho dobových zpráv a pramenů k nim se

nedochovalo. Víme jen, že stejně jako W. A. Mozart, i L. v. Beethoven se stýkal v Praze s hudbymilovnými šlechtickými a měšťanskými kruhy, mj. s rodinami Clam-Gallasů, Clary-Aldringenů, Kaňků nebo s Duškovými; stejně jako W. A. Mozart koncertuje a píše skladby věnované svým mecenášům. Podobnosti mezi oběma skladateli byly vnímány už současníky, stejně tak i jejich odlišnost.

Zahraniční cesty W. A. Mozarta a L. v. Beethovena se odvíjely podle známého scénáře: umělci byli zváni významnými šlechtici nebo bohatými měšťany, aby předváděli své umění na koncertech a akademiích, aby vyučovali hudbu a zejména hru na klavír, a aby skládali na objednávku. To vše přispívalo k jejich věhlasu i finančnímu zajištění. Svou hru a skladby předváděli v salonech, stýkali se s řadou hudebníků a s vlivnými lidmi. V prostředí paláců a měšťanských salonů se našla řada mecenášů, kteří nabízeli nejen finanční zázemí, ale také cenné společenské styky.

Přestože cesty obou umělců byly v lecčems podobné, také se lišily. Především se nabízí otázka, zda jejich přijetí v Praze můžeme vůbec porovnávat. Doba se změnila, stalo se mnoho převratných událostí, které ovlivnily kulturní ovzduší v celé Evropě, což mělo za následek rozdílné přijetí obou hudebníků, ale důvodem této odlišné recepce mohlo být také to, že za vrchol umění byla v době Mozartově považována opera, což souviselo s italským hudebním vlivem, zatímco Beethoven byl již spíše symfonikem, který podle dobového vkusu nedosáhl (alespoň v rané tvorbě) této nejvyšší úrovně. Navíc Mozartovy opery, zejména Figarova svatba, Mozarta předcházely a v Praze zlidověly. Mozart tak přijíždí jako velmi žádaná a dalo by se říci populární osobnost, která má za sebou velmi úspěšnou kariéru zázračného dítěte. Jeho pozici nemůžeme srovnávat se začínajícím komponistou a klavíristou Beethovenem. O důležitosti Mozartova a Beethovenova pobytu vypovídají také díla napsaná pro Prahu nebo v Praze. Zatímco Mozart komponuje díla, jako jsou Don Giovanni, La Clemenza di Tito nebo Pražská symfonie, Beethoven skládá pouze drobnější skladby pro své mecenáše.

Mozart se potýká ze strany vídeňského dvora a publika

s nepochopením svých děl, s jejich odmítáním. Pro současníky byla příliš komplikovaná a nesrozumitelná. Zcela jinak se ovšem k Mozartovi zachovala Praha. Dnes jsou již okřídlené výroky „*Mí Pražané mi rozumějí*“ nebo „*Můj orchestr je v Praze*“. Podobně se s odsouzením svých děl setkává Beethoven, jehož díla jsou vnímána jako příliš moderní a inovátorská.

Přijetí W. A. Mozarta a L. v. Beethovena probíhalo také za odlišných společensko – politických podmínek. Během devadesátých let došlo k událostem, které měly velký dopad na umění a společnost. Zhoršení hospodářských poměrů bylo zapříčiněno Velkou francouzskou revolucí a napoleonskými válkami, v roce 1811 je vydán finanční patent, v jehož důsledku nastává státní bankrot. Válečné zpravodajství stejně jako novinky z revoluční Francie vyvolávaly obavy a zábava ustupovala do pozadí. Revoluční myšlenky, například „rovnost, volnost, bratrství“, vedou zapojení měšťanských vrstev do veřejného života. Knihovny, divadla, koncerty i zábavy jsou nově přístupny široké veřejnosti. Umění získává charakter volného povolání. Kulturní a hudební život v Praze se vlivem těchto událostí v 19. století pozvolna mění.

RESUMÉ

Předložená práce zkoumá hudební život v Praze na sklonku 18. století na příkladu pobytů W. A. Mozarta a L. van Beethovena. Vychází z dobových pramenů, zejména z pražského tisku a z korespondence. Všímá si všech aspektů hudebního života – školství, duchovní hudby, různých koncertů, zábav, divadelních představení apod. Specifickou pozornost pak věnuje účasti pražských elit na tomto kulturním životě, zejména pak fenoménu šlechtického mecenátu.

Pobyty W. A. Mozarta a L. van Beethovena v Praze slouží jako typický příklad uměleckých koncertních cest, které hudebníci podnikali za získáním užitečných kontaktů a finančního zajištění. Z dobového tisku usuzujeme na vkus pražského publika – z četnosti a charakteru zpráv vyčteme mnoho o důležitosti těchto návštěv. Zatímco o pobytu W. A. Mozarta jsme dobře informováni z novin i z korespondence a pamětí současníků, o návštěvách L. van Beethovena máme pouze kusé zprávy.

To svědčí o významu W. A. Mozarta a L. van Beethovena pro dobové hudební vnímání, ale také o změně společensko-kulturní situace v Čechách. Ta nastala vlivem Velké francouzské revoluce a napoleonských válek. Doba nepřeje zábavě a pražské noviny jsou plné zpráv z válečného pole.

SUMMARY

The theme of this thesis is the musical life in Prague at the end of the 18th century on the example of stay of W. A. Mozart and L. van Beethoven. It comes out from Prague contemporary press and correspondence. It includes all aspects of musical life – education, church music, various concerts, festivities, theatre performances etc. Special attention is giving participation of prague elite at this cultural life, especially phenomenon of prague nobility patronage.

Stays of W. A. Mozart and L. van Beethoven in Prague are the typical example of artistic concert tours, that the musicians undertook for profit and connections. In Prague press we can see taste of Prague audience – we learn a lot about importace of this stays from frequency and character of news. While we are very well informed about W. A. Mozart's stays from newspapers and correspondence and memoirs of contemporaries, we have only fragmentary informations about L. van Beethoven's visits here.

It is proof of importance of W. A. Mozart and L. van Beethoven for contemporary musical reception, but also of social-cultural changes in Czech lands. They have become as consequence of the French Revolution and Napoleonic Wars. Period is not friendly to entertainment and Prague newspapers are full war news.

SEZNAM POUŽITÝCH PRAMENŮ A LITERATURY

I. Prameny

Apollo, Prag und Leipzig 1793-1794, 1797.

Für Böhmen von Böhmen, Prag 1793-1794.

Krameriusevy c. k. pražské poštovské noviny, Praha 1789-1800.

Prager Encyklopädie, Prag 1789.

Prager interessante Nachrichten, Prag 1779-1800.

Prager Kinderzeitung, Prag 1789-1790.

Prager Neue Zeitung, Prag 1793-1800.

Prager Oberpostamtszeitung, Prag 1781-1800.

Schönfeldské c. k. pražské noviny, Praha 1786-1789.

Beethoven. Osobnost génia v korespondenci. Ed. Oldřich Pulkert, Miloslav Hronek. Praha: Vyšehrad 2004.

Beethovens Briefe. Gesamtausgabe. Ed. Sieghard Brandenburg. München: Henle Verlag 1998.

BERKOVEC, Jiří, *Musicalia v pražském periodickém tisku 18. století*. Praha: Státní knihovna ČSR 1989.

Mozart. Briefe und Aufzeichnungen. Ed. Wilhelm A. Bauer, Otto Erich Deutsch. Kassel: Bärenreiter, DTV 2005.

Mozart. Dokumente seines Lebens. Ed. Otto Erich Deutsch. München: Bärenreiter, DTV 1963.

Mozart v dopisech. Ed. František Bartoš. Praha: SNKLHU 1956.

TOMÁŠEK, Václav Jan, *Vlastní životopis*. Praha: Topič 1941.

II. Literatura

BAČVAROVÁ, Radmila, Mozartův pařížský přítel a editor - český trubač František Josef Hejna, *Hudební věda* 28, 1991, č. 4, s. 308-313.

BALTHASAR, Vladimír, *Beethoven v Praze*. Praha: Mozarteum 1921.

BEETHOVEN, Ludwig van, *Dopisy, myšlenky, vzpomínky*. Olomouc:

Votobia 1996.

BEETHOVEN, Ludwig van, *Werke für Klavier und ein Instrument*. Ed. Armin Raab. Mnichov: Henle 1993.

BĚLINA, Pavel, VALŠUBOVÁ, Alena, *Mozart a jeho Praha*. Praha: Melantrich 1991.

BERKOVEC, Jiří, PETROVSKÝ, Vladimír, *Praha plná hudby*. Praha-Bratislava: Panton 1967.

BLOM, Eric, *Mozart*. London: J. M. Dent&Sons Ltd. 1974.

BOHADLO, Stanislav, Mysliveček a Mozartové-nedokončené přátelství, *Hudební věda* 28, 1991, č. 4, s. 305-308.

BOKŮVKOVÁ, Vlasta, T. Volek, I. Bittner a kol.: Mozartovské stopy v českých a moravských archivech (recenze), *Archivní časopis* 4, 1991, s. 245-247.

BUCHNER, Alexandr, Beethovenovy skladby pro mandolinu. In: *Kniha o Praze*. Praha: Orbis 1958, s. 156-173. .

CASINI, Claudio, *Amadeus, život Mozartův*. Praha: Academia 2001.

DAVENPORTOVÁ, Marcia, *Mozart*. Praha: Panorama 1993.

HAMANNOVÁ, Brigitte, *Hlava plná hudby. Život Wolfganga Amadea Mozarta*. Praha: Brána 1998.

HILMERA, Jiří, Mozart v Čechách, *Hudební věda* 44, 2007, č. 2, s. 167-180.

HORÁKOVÁ, Jarmila, Praga Mozarteana, *Folia Historica bohemica* 15, 1991, s. 674-679.

Hudební věda 28, 1991, č. 4 [Pražská mozartovská konference "Bohemikální aspekty Mozartova života a díla"].

KAMPER, Otakar, *Hudební Praha v XVIII. věku*. Praha: Melantrich 1936.

KOL. AUT., *Dějiny českého divadla I*. Red. František Černý. Praha: Academia 1968.

LOCKWOOD, Lewis, *Beethoven. Hudba a život*. Praha: BB art 2005.

LUDVOVÁ, Jitka, *Pražský salon v Nostickém paláci*. Praha: Pragokonzert 1993.

MAHLER, Zdeněk, *Sbohem, můj krásný plameni*. Praha: Primus 1997.

MUSIL, František Jiří, *Hudební Praha I. Hradčany, Malá Strana,*

- Staré Město, Josefov*. Praha: NLN 2005.
- NETTL, Paul, *Mozart in Böhmen*. Praha: Verlag Neumann&Co. 1938.
- NETTL, Pavel, *Mozart v Čechách*. Praha: Hudební matice Umělecké besedy 1939.
- NĚMEČEK, František, *Život c. k. kapelníka W. A. Mozarta*. Praha: SNKLHU 1956.
- NĚMEČEK, Jan, *Nástin české hudby XVIII. století*. Praha: SNKLHU 1955.
- NIUBÒ, Marc, *Moji Pražané mě uctívají. Mozartův kult v Praze v 1. pol. 19. století a Mozartův památník v Klementinu*. Praha: Národní knihovna ČR 2006.
- OTTLOVÁ, Marta, POSPÍŠIL, Milan, Hudební salon a salonní hudba, in: *Salony v české kultuře 19. století*. Praha: 1999, s. 47-55.
- PEČMAN, Rudolf, Stich-Punto a Beethoven. In: *Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity* 45, 1997, č. 31, s. 83-91.
- PLEVKA, Bohumil, *Beethoven a Praha*. Praha: Supraphon 1975.
- PLEVKA, Bohumil, *Beethoven v českých lázních*. Liberec: Severočeské nakladatelství 1975.
- PLEVKA, Bohumil (ed.), *Ludwig van Beethoven. Listy o umění, lásce a přátelství*. Praha: Panton 1971.
- PLEVKA, Bohumil, *Teplická zastavení Ludwiga van Beethovena*. Teplice: Dům kultury v Teplicích 1990.
- PODŠKUBKA, Jan, *České svobodné zednářství v průběhu XVIII. století*. Praha: NK ČR 2005.
- Praha Mozartova. Kulturní a společenský život v Praze 1780-1800*. Ed. Hana Svatošová. Praha: Scriptorium 2006.
- PRAŽÁK, Přemysl, *Světoví mistři hudby v naší vlasti*. Praha: SPN 1958.
- RACEK, Jan, *Beethoven a české země*. Praha: SPN 1964.
- ROLLAND, Romain, *Goethe a Beethoven. Beethoven a ženy*. Praha: SNKLHU 1956.
- SCHLOSSER, Johann Alois, *Ludwig van Beethoven*. Praha: Buchler Stephan und Schlosser 1828.
- SCHLOSSER, Johann Alois, *Wolfgang Amadeus Mozart*. Plzeň. Laiwa

press 1991.

SMÍŠKOVÁ, Helena, Historická sbírka (rodinný archiv) Clam-Gallasů, *Archivní časopis* 43, 1993, s. 88-94; 48, 1998, s. 17-23.

SMÍŠKOVÁ Helena, Rodinný archiv Clary- Aldringenů, in: *Porta Bohemica. Sborník historických prací*. Ústí nad Labem: SOA Litoměřice 2005, s. 372-373.

SMOLKA, Jaroslav a kol., *Dějiny hudby*. Praha: TOGGA 2003.

SÝKORA, Václav Jan, *František Xaver Dušek, život a dílo*. Praha: SNKLHU 1958.

ŠUBR, Jaroslav, Jihočeské Nové Hrady a W. A. Mozart. In: Historické zahrady Kroměříž 2006. Hrdějovice: Agentura Bonus 2006, s. 7-12.

TARANTOVÁ, Marie, L. Van Beethoven a jeho pražský advokát Jan N. Kaňka. In: *Čs. beethoveniána* č. 2-3, Hradec u Opavy: Beethovenova společnost 1965.

THAYER, Alexander W., *Ludwig van Beethovens Leben. Bd. II*. Leipzig: Breitkopf&Härtel 1922.

VOLEK, Tomislav, Koncertní život Prahy v druhé polovině 18. století. In: *Miscellanea Musicologica VI.*, 1958, s. 39-74.

VOLEK, Tomislav, *Mozart a Praha*. Praha:Supraphon 1973.

VOLEK, Tomislav, *Mozartovy opery pro Prahu*. Praha: Divadelní ústav 1991.

VOLEK, Tomislav, Význam Prahy v Mozartově itineráři, *Hudební věda* 28, 1991, č. 4, s. 288-291.

WANGERMANN, Ernst, From Pillnitz to Prague: Mozart's Coronation Opera and the Education of Leopold II. In: *Discourses-Diskurse. Essays for-Beiträge zu Mikuláš Teich&Alice Teichová*. Praha: Charles University in Prague n2008, s. 75-82.

WEISS, David, *Mozart, člověk a génius*. Praha: BB art 2001.

WENIG, Jan, *Byli v Praze*. Praha: SHV 1962.

WENIG, Jan, *Prahou za hudbou*. Praha: Orbis 1972.